

Československé bezpečnostní složky a pátrání po materiálech Třetí říše

► Stanislav Polnar

Úvodem

Jen málo témat z období dějin Československa vzbuzuje tolik rozporuplných reakcí, jako je tomu v případě pátrání po úkrytech s materiály bývalého nacistického režimu na našem území. Nestrannému a objektivnímu posouzení problému stojí často v cestě senzacechtivost některých sdělovacích prostředků. Ty v hledání ztracených cenností a archivů pravidelně nacházejí vděčné téma pro bulvární zpravodajství. Za všechny jmenujme případ štěchovického pokladu, který již od počátku devadesátých let slouží spíše k ukrácení chvíle či pobavení televizních diváků či čtenářů novin. Do pozadí ustupuje racionální jádro problému a tím je intenzivní pátrání civilních i vojenských bezpečnostních složek po nacistických depozitech z doby druhé světové války. Předkládaná studie si klade za cíl tuto rozsáhlou oblast zájmu státních orgánů zmapovat jako celek, nalézt v ní sjednocující rysy a zákonitosti, a to v perspektivě let 1945 až 1989. Studie současně analyzuje i příčiny, proč se jednalo o činnost vesměs neúspěšnou, zejména co do poměru mezi vynaloženými personálními a materiálními náklady československého státu a poněkud – až na výjimky – skromnou hodnotou nálezů.

Plán ARLZ, květen 1945 a zahájení prací

Obnovená československá státní moc si od konce bojů druhé světové války uvědomovala, že němečtí okupanti zanechali na území republiky nespécifikované množství různých materiálů, které z řady důvodů neztratily po jejich odchodu určitou hodnotu a důležitost. I v podmínkách protektorátu se uplatňoval plán taktiky „spálené země“ ARLZ¹, v jehož rámci přicházel v úvahu odvoz či ukrytí rozmanitých písemností a věcných prostředků důležitých pro okupační správu. Z poválečných výslechů bývalého německého státního ministra K. H. Franka vyšlo najevo, že Hitlerův příkaz k bezprostřední realizaci plánu² přišel do Prahy v obecné rovině již koncem

1 Auflockerung (uvolnění), Räumung (vyklizení), Lähmung (ochromení), Zerstörung (zničení).

2 Badatel Emil Hruška uvádí ve svých textech, že obecnou charakteristiku připravované operace ARLZ v podobě rozkazu obdržel K. H. Frank již 3. 9. 1944 (*Nacisté a české poklady*. Praha:

roku 1944,³ přičemž od konce dubna roku 1945⁴ vrcholilo na stále se zmenšujícím protektorátním území jeho chvatné, až chaotické provádění. Z hlediska lokace možných úkrytů je však nutné zdůraznit, že plán ARLZ se dotýkal i částí československého území, jež se po Mnichovu roku 1938 staly integrální součástí říše. V rámci odtrženého území lze hovořit v první řadě o lokalitě tzv. Sudetské župy (Sudetengau), rozkládající se v severozápadních Čechách a na severní Moravě.⁵

Pokud uvedené více specifikujeme, znamená to, že pro úschovu archivů a jiných pro ně důležitých materiálů si nacisté vybrali dvě základní oblasti v Čechách. Jednalo se zejména o severní oblast (Liberec a okolí) a poté o jejich jihozápad (Klatovy a Domažlice). Na severní Moravě šlo o Opavsko se širokým okolím a též o jihomoravský prostor, tedy Vranovsko, Znojensko, Lednicko a Valticko.⁶ Výjimečné postavení z hlediska nacistických plánů lze přiřknout pošumavským okresům, které představovaly bezpečné zázemí v předpolí německé alpské pevnosti, kam říšské orgány hodlaly soustředit a ukrýt podstatnou část písemností a cenností.⁷ Jak ukázaly události kolem nálezu tzv. Frankova či štěchovického archivu v únoru roku 1946 příslušníky armády USA, představovalo dále výjimečný prostor zájmu Benešovsko v regionu středních Čech. Jednalo se o prostor bývalého výcvikového prostoru SS, který zde existoval v letech 1942 až 1945. V jeho rámci hrála pro poválečné pátrání československých složek zcela výjimečnou úlohu ženijní škola SS na Hradištku a k ní přínaležející výcvikové prostory na soutoku řek Vltavy a Sázavy. Tomuto komplexu velel na jaře 1945 generál SS a špičkový specialista na ženijní, stavební a opevňovací práce Emil Klein (1898–1970).⁸

V prvních dvou měsících po osvobození mapovaly vznikající národní výbory s orgány Ministerstva vnitra (MV) a Sboru národní bezpečnosti (SNB) lokaci možných úkrytů nacistických materiálů. Obdobné informace získávala taktéž československá armáda a její územní složky, včetně těch zpravodajských. Orgány MV a SNB se neomezovaly pouze na pasivní prověřování došlých podnětů, nýbrž základem jejich činnosti se stále více stávala aktivní pátrací činnost. V období od července 1945 do února 1946 vydaly celkem dvacet dva směrnic a oběžníků, které specifi-

Epocha, 2016, s. 73), resp. 13. 9. 1944 (*Pravá ruka K. H. Franka: SS-Standartenführer Robert Gies v protektorátu*. Praha: Epoque, 2019, s. 134).

- 3 ABS, f. MNB, inv. j. 7, sign. MNB-7, protokol sepsaný ve věznici krajs. soudu v Praze-Pankráci dne 14. 2. 1946 s Karlem Hermannem Frankem.
- 4 Národní archiv, f. Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, inv. č. 711, sign. 109-4/460, soubor dálnopisů o situaci v protektorátu v dubnu a květnu 1945.
- 5 SLÁDEK, Oldřich. Vliv ARLZ na dochovanost archiválií v odtržených českých oblastech. In: *Sborník archivních prací*, 1980, č. 1, s. 18–61. Praha: MV ČR.
- 6 SLUŠNÝ, Jaromír. Štěchovická past: marné hledání nacistického pokladu. Třinec: Nakl. Martin Toman, 2018, s. 8.
- 7 SLÁDEK, Oldřich. Plán ARLZ a jeho vliv na dochovanost archiválií z období nacistické okupace Československa. In: *Sborník archivních prací*, 1978, č. 1, s. 356–409. Praha: MV ČR.
- 8 KOS, Petr. *Cvičiště Benešov – vstup zakázán!!* Postupice: Posázaví, 2012, s. 60.

kovaly pátrání po depozitech z období okupace.⁹ Významnou úlohu ve strukturách MV sehrál v tomto ohledu štábní kapitán Bedřich Pokorný,¹⁰ který od ledna 1946¹¹ vykonával funkci přednosta odboru pro státní bezpečnost a politické zpravodajství (odbor Z). Tento odbor měl postavení celostátní a samostatné zpravodajské složky¹² a právě štábní kapitán Pokorný podepisoval za ministra vnitra ČSR Václava Noska většinu dokumentů určujících strukturu a zaměření pátrací činnosti. Jednalo se o logické určení kompetencí, protože odboru Z příslušelo při jednotném vedení a řízení státněbezpečnostní služby zabezpečit ústřední evidence a příslušné kartotéky a též věci studijní, archivní a propagační.¹³ Od konce srpna 1945 navíc probíhaly práce na vybudování archivu odboru Z, který měl – kromě jiného – shromažďovat veškerý materiál spisový a kartotékový, úřední, spolkový, stranický a osobní z doby německé okupace.¹⁴

Důležitý pátrací oběžník vydal odbor Z například dne 15. srpna 1945, přičemž pokyny v něm byly určeny pro všechny zemské a okresní národní výbory.¹⁵ Dokument vyzýval k nepřetržitému pátrání po archivech gestapa, německé kriminální policie či německých zemských a okresních úřadů (a případně jiných), které byly ukryty německými okupačními úřady v několika posledních měsících před osvobozením. Největší zájem směřoval především k materiálům s politickým a vojenským zpravodajským významem. Proto odbor Z nařizoval, aby ze strany pracovníků národních výborů došlo k sepsání, utřídění a zabalení listin do zvláštních celků a k jejich uložení do oddělených trezorů. Jeden klíč držel předseda dotyčného národního výboru a druhý jeho bezpečnostní referent. Dokumenty byly deponovány pro potřeby zvláštních úředních orgánů politického zpravodajství, jež je měly postupně studovat, zpravodajsky zhodnotit a následně využít. Oběžník dále stanovil, že dalšího pátrání po písemnostech gestapa se bude účastnit celý aparát národních výborů, všech dalších úřadů i bezpečnostních orgánů. Výsledky pátrání se povinně hlásily služebním postupem přímo oddělení I odboru Z.

9 SLUŠNÝ, Jaromír. *Štěchovická past: marné hledání nacistického pokladu*. Třinec: Nakl. Martin Toman, 2018, s. 48–49.

10 DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. Bedřich Pokorný – vzestup a pád. In: *Internetová verze Sborníku Archivu ministerstva vnitra*, 2004, č. 2, s. 233–280. Praha: MV ČR.

11 PERSAK, Krzysztof; KAMIŃSKI, Łukasz; ŽÁČEK, Pavel; BLAŽEK, Petr (eds.). *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Academia, 2019, s. 265.

12 DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945–1953: organizační vývoj zpravodajských a státněbezpečnostních složek*. Praha: ÚDV, 2007, s. 51.

13 HANZLÍK, František. *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. Praha: ÚDV, 2003, s. 321.

14 ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti (dále f. 310), sign. 310-4-8, č. Z-15712/1945, zpráva o stavu a potřebách archivu při odboru politického zpravodajství ministerstva vnitra, s. 1.

15 ABS, f. 310, sign. 310-24-4, č. Z-10287/1945, gestapo a j. něm. úřady – zajištění písemností, 15. 8. 1945.

Další oběžník vznikl jen o tři dny později a týkal se pátrání po německých tajných zbraních. Dle něj měly všechny orgány SNB, národních výborů, ředitelství a úřadů národní bezpečnosti v českých zemích okamžitě zahájit pátrání ve všech internačních, koncentračních a zajateckých táborech. Cílem pátrání se stalo vyhledání osob, jimž bylo cokoliv známo o tajných německých raketových zbraních V1 a V2 či popřípadě jiných a jejich seznam se vyžadovalo předložit obratem přímo MV. Dále odbor Z nařizoval, aby byl sestaven úplný seznam osob, které se vrátily z koncentračních táborů či byly pracovním nuceně nasazeny za války v Německu a účastnily se produkce uvedených pokročilých zbraňových systémů.¹⁶ Již 12. a 16. října 1945 zaslal odbor Z Hlavní správě Vojenského obranného zpravodajství (HS OBZ) seznamy osob, které přišly do styku s výrobou německých „tajných“ zbraní.¹⁷

Do podzimu roku 1945 státní aparát zaznamenal při shromažďování dokumentů nacistické provenience dílčí úspěchy. Za všechny jmenujme nález na zámku v Týnci u Klatov, kde došlo k odhalení úkrytu 41 beden¹⁸ s dokumenty Frankova státního ministerstva a písemnostmi posledního říšského protektora (1943–1945) v Čechách a na Moravě dr. Wilhelma Fricka.

To vše však nemohlo zakrýt nedostatky při prověřování signálů jednotlivými orgány národní bezpečnosti. Nižší složky často pasivně čekaly a přesouvaly odpovědnost na vyšší stupně. Při prověřování informací o jednotlivých podnětech namnoze převládal zmatek, malá pružnost a řevnivost jednotlivých složek bezpečnostního aparátu. Všechny naznačené nedostatky od samého počátku poznamenaly i otázku pátrání v Závistské roklí nedaleko Štěchovic. Začátkem listopadu posledního válečného roku zde vznikl 5. ženijní prapor, tedy nikoliv složka Ministerstva vnitra, nýbrž vojenský útvar v podřízenosti Ministerstva národní obrany. Na základě nespécifikovaného rozkazu dostali jeho příslušníci za úkol provádět likvidaci min z válečného období a vyhledávat jinak blíže nekonkretizované štolky vzniklé činností německých ozbrojených složek ve štěchovickém okolí. V rozhovoru s pamětníky zjišťovali zapojení vojáci poznatky, že na místě pozdějšího nálezu tzv. Frankova archivu měly německé ozbrojené složky provádět úkrytové práce za pomoci vězňů z hradištského koncentračního tábora. Nikdo z velení praporu však zcela evidentně uvedené signály nevyhodnocoval ani služebním postupem nepředal vyšším stupňům velení. Jen tak mohlo být v této době pátrání armády uzavřeno s tím, že zde žádné úkryty neexistují.¹⁹ Ve stejném čase se však štěchovická kauza začala odvíjet ve vrchních patrech

16 ABS, f. 310, sign. 310-24-4, č. Z/I-10963/1945, pátrání po německých tajných zbraních, 18. 8. 1945.

17 ABS, f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (dále f. 302), sign. 302-294-4, atomová energie a tajné zbraně 1945–1950, č. Z-I/26774/45-0 a č. Z-I/27194/45-0.

18 SLÁDEK, Oldřich. Plán ARLZ a jeho vliv na dochovanost archiválií z období nacistické okupace Československa. In: *Sborník archivních prací*, 1978, č. 1, s. 356–409.

19 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti (dále MNB), inv. j. 7, sign. MNB-7, protokol o výpovědi se svědkem špkt. žen. Matějem Levčem dne 20. března 1952 v Brně, s. 7 a 8 protokolu.

diplomatické hierarchie, a to pro československé bezpečnostní orgány nikoli lichotivým způsobem.

Štěchovická kauza a její dopady na systém pátrání

Již 13. října 1945 pražské francouzské velvyslanectví vyrozumělo československé Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) o důležité informaci postoupené ze strany generála M. P. Koeniga, toho času vojenského guvernéra francouzské okupační zóny v Německu. Obsah tohoto sdělení byl jednoduchý. Velení zajateckého tábora v Mylhúzách na území Francie se přihlásil zdejší zajatec, bývalý dobrovolník zbraní SS Günther Aschenbach. Tvrdil, že ví o místě poblíž Prahy, kde na konci války německé okupační orgány ukryly důležité diplomatické dokumenty. Ty měly být ukryty v zapečetěných bednách a zabezpečeny výbušninami proti vyzvednutí. Francouzská strana nabídla ozbrojenou eskortu německého zajatce do ČSR, tak aby mohla být jeho tvrzení prověřena.²⁰ Ministerstvo zahraničních věcí poté zaslalo opis nóty Ministerstvu vnitra, kde dokument doputoval do rukou úředníka dr. Zavadila.²¹ Tím nastalo ve věci nepochopitelné období nečinnosti v délce celých tří měsíců, kdy orgány Ministerstva vnitra v záležitosti nepodnikly žádné pátrací úkony. Jinak řečeno, dr. Zavadil projevil zásadní míru služební ignorace. Přípis MZV čj. 47.434/I-5/45 ze 17. října 1945 založil, Achenbachovy údaje nijak neproověřil ani nepožádal o součinnost vojenská místa.²² Kromě uvedené nečinnosti a nulové zpětné reakce vůči MZV ministr vnitra dne 15. ledna 1946 dočasně odvolal dr. Zavadila z funkce. Francouzská strana však nehodlala věc nechat zapadnout. Dne 18. ledna 1946 vyhotovil francouzský vojenský přidělenec v Praze generál J. Flipo postoupení písemností, jež obdržel od hlavního štábu francouzské armády. Obsahovaly Aschenbachem ručně psané popisy a plány uložení dokumentů, jež vypracoval v zajateckém táboře. Místem úkrytu měla být Závistská rokle u obce Hradištko nedaleko Štěchovic, tedy blízko bývalého sídla ženijní školy SS. K uschování materiálů mělo dojít 20. dubna 1945 do štol, kterou připravilo zvláštní komando SS a do které uložilo třicet beden s písemnostmi, údajně došlými z Berlína.²³ Přípis byl určen pro náčelníka hlavního štábu (HŠ) čs. branné moci.

Zde pokračovalo další nepochopitelné zpoždění a nečinnost, tentokrát však na straně čs. armády a jejích zpravodajských složek. Generál Bohumil Boček, náčelník

20 ABS, f. Zvláštní vyšetřovací spisy, arch. č. ZV 124, sv. VI, opis a překlad, v Praze dne 13. 10 1945.

21 ABS, f. MNB, inv. j. 2, sign. MNB-2, odpověď ministra národní obrany na interpelaci poslanců dr. Krajiny a dr. Loubala ve věci porušení československé svrchovanosti u Štěchovic (tisk č. 231), s. 1.

22 ABS, f. MNB, inv. j. 2, sign. MNB-2, MNO-HS OBZ, čj. 51138-1B taj. zprav. 1946, věc: Štěchovický případ – dodatek, v Praze dne 13. 3. 1946, s. 1.

23 ABS, f. MNB, inv. j. 2, sign. MNB-2, dokument č. 61 – přípis francouzského vojenského attaché gen. FLIPO, který dne 18. 1. 1946 zaslal náčelníku hlavního štábu gen. Bočkovi.

HŠ, obdržel přípis francouzského vojenského přidělence dne 20. ledna 1946, a aniž by dokument evidoval, předal jej náčelníkovi HS OBZ podplukovníkovi Bedřichu Reicinovi.²⁴ Jednalo se o kompetenčně logický postup, jelikož HS OBZ měla postavení vojenské kontrarozvědné zpravodajské služby, která realizovala ochranu československých zájmů v oboru obrany na území ČSR.²⁵ Reicin nevěnoval věci žádnou zvláštní pozornost, protože ji vyhodnotil v daném okamžiku jako nedůležitou a nevyžadující okamžitou reakci.²⁶ Francouzský podnět předal svému podřízenému, přednostovi 1. všeobecného oddělení HS OBZ štábnímu kapitánovi Josefu Mirovskému. Ten pro něj zabezpečoval problematiku politického zpravodajství a pochopil význam záležitosti velmi rychle a opakovaně navrhoval její bezodkladné řešení. To však Bedřich Reicin zamítal s tím, že se nejedná o případ s nebezpečím prodlení a pozornost je nutné věnovat jiným zpravodajským úkolům.²⁷ V případě Mirovského se jednalo o člověka důsledně plnícího pokyny svého diktátorského nadřízeného, a proto sám nemohl pátrání v Závistské rokli nařídít, provést ani nijak urychlit.²⁸ V konečném důsledku zůstaly zpravodajské orgány MNO, podobně jako orgány MV, nečinné. To však neplatilo o vojenských orgánech USA na území okupovaného Německa.

Dne 10. února 1946 překročila čs. státní hranice v Rozvadově třináctičlenná skupina, kterou tvořili američtí a francouzští zpravodajci, ženisté a válečný zajatec Aschenbach na pěti vozech s kompletní technickou výbavou pro vyzvednutí materiálů z inkriminovaného úložiště u Hradištka.²⁹ Aniž by bylo možné s jistotou rekonstruovat pozadí celé utajené operace, lze s určitostí tvrdit, že za jejím vysláním stálo oficiální americké vojenské velitelství USFET³⁰ ve Frankfurtu nad Mohanem. Dle zjištění čs. vojenské mise v Norimberku neměl mít americký vojenský přidělenec v Praze o akci žádné informace a operaci provedlo samostatně zpravodajské oddělení 3. armády USA v Německu.³¹ Téhož dne večer se výprava ubytovala v lu-

24 ABS, f. MNB, inv. j. 7, sign. MNB-7, zápis o výpovědi sepsaný s obviněným Bohumilem Bočkem dne 24. 4. 1951 na Velitelství státní bezpečnosti Praha, s. 1.

25 KUDRNA, Ladislav. Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950): vývoj, organizační struktury, personální obsazení. In: *Paměť a dějiny*, 1/2008, s. 76–89. Praha: ÚSTR.

26 ABS, f. MNB, inv. č. 1, sign. MNB-1, protokol o výsledku sepsaný dne 15. 5. 1951 s Bedřichem Reicinem na Velitelství státní bezpečnosti Praha, s. 2.

27 ABS, f. MNB, inv. č. 4, sign. MNB-4, protokol o výpovědi sepsaný dne 7. 11. 1952 v Praze se svědkem Josefem Mirovským, s. 2.

28 ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR (dále A8), inv. č. 788, sign. ods. Josef Mirovský, IM-0169/56, IM-0102/59, zpráva o prošetření stížnosti ods. Josefa Mirovského, v Praze dne 28. 11. 1959, s. 2–3.

29 ABS, f. MNB, inv. č. 7, sign. MNB-7, zpráva o ilegální akci americké jednotky na území ČSR, s. 1.

30 United States Forces European Theater.

31 ABS, f. MNB, inv. č. 7, sign. MNB-7, věc: Zpráva čís. 7 – „Štěchovice“, 27. února 1946, Norimberk.

xusním pražském hotelu Alcron, který ji hostil až do středy 13. února.³² V pondělí se tým přemístil do prostoru Štěchovic, za pomoci Aschenbacha lokalizoval místo úkrytu a začal s výkopovými pracemi. Velkou iniciativu však vyvinuli řadoví českoslovenští ženisté z Hradištka. Celkem třikrát věc telefonicky oznámili dozorcímu HS OBZ, který je opakovaně ujišťoval o neprodleném vyslání zpravodajských orgánů na místo. To se však nestalo, ač službu konající dozorčí důstojníci předali informaci OBZ 1. oblasti, do jejíž kompetence štěchovická oblast spadala.³³ V úterý se situace vyostřila natolik, že americká hlídka vystřelila po vojínovi z hradištské posádky, který prováděl pozorování místa nálezů. Mezitím byly zneškodněny veškeré výbušniny a nástrahy ve štole a vybrány všechny bedny s dokumenty, jež se v ní skrývaly.

Podobnou nečinnost, hraničící až s bezmocí, lze spatřovat v přístupu orgánů SNB. Dvojčlenná hlídka stanice SNB Hradištka provedla hned v pondělí 11. února 1946 kontrolu na místě výkopových prací. Americký zpravodajský tým se pouze prokázal svými doklady, avšak československé policejní orgány nepustil na místo ukrytí archivních dokumentů a naopak jim v tom bránil pohrůzkou použití střelných zbraní.³⁴ Příslušníci hlídky podali hlášení veliteli stanice, avšak on ani okresní velitelství SNB v Jílovém neprovedli žádné další kroky k objasnění celé krajně neobvyklé záležitosti.³⁵ Příslušníci armády USA tak na území cizího suverénního státu dokončili bez vědomí jeho oficiálních míst své zpravodajské úkoly a v úterý večer opustili nikým nerušení štěchovický prostor s cenným souborem nacistických archíválií, který do historie vstoupil jako „Archiv K. H. Franka“.

Byrokratickou strnulostí ochromený bezpečnostní aparát však ve středu 13. února přece jen začal konat. Odpoledne toho dne se za zemským velitelem SNB v Praze plukovníkem Karlem Veselým-Štajnerem dostavili dva příslušníci OBZ, konkrétně major Richard Mysík a štábní kapitán Karel Vaš. Kvůli zadržení americké výpravy žádali o uzavření československých hranic pro potřeby MNO – hl. štábu, což bylo následně rozkazem zemského velitele SNB provedeno. Zajištěna měla být všechna americká vojenská vozidla směřující do Bavorska a Rakouska. Uzávěru komunikací na hranicích provedli příslušníci SNB a finanční strážé spolu s vyžádanými posilami nejbližších vojenských posádek. Zadržení osádek vozidel mělo proběhnout bez ohledu na předložená povolení a jiné dokumenty do doby příjezdu vojenské komise a vojenského přidělence USA.³⁶ Jednalo se o zcela opožděné opatření, neboť konvoj i s odcizeným archivem již překročil státní hranici ve středu kolem čtvrté hodiny

32 JUNEK, Václav. *Poslední teutonská lest*. Velké Přílepy: Nakl. Olympia, 2014, s. 13.

33 ABS, f. MNB, inv. č. 7, sign. MNB-7, protokol sepsaný dne 15. 2. 1946 na HS OBZ v Praze XIX, budova hl. št. s por. Steinerem Arnoštem ve věci ilegální americké akce na území ČSR.

34 ABS, f. MNB, inv. č. 4, sign. MNB-4, MNB – Hlavní správa státní bezpečnosti, protokol sepsaný se svědkem Karlem Lédlem v Praze dne 4. 11. 1952, s. 1–2.

35 ABS, fond MNB, inv. č. 10, sign. MNB-10, věc: Lédl Karel, býv. přísl. SNB – stížnost – zaslání, čj. 050155/HIS ze dne 22. 1. 1951, s. 1–2.

36 ABS, f. MNB, inv. č. 7, sign. MNB-7, úřední záznam.

odpoledne, a to opět v Rozvadově. Jen slabou náplastí na zřejmý debakl bezpečnostních složek se stalo zadržení tří opozdivších se členů výpravy v pražském hotelu Alcron v čele s kapitánem Stephenem M. Richardsem,³⁷ díky jehož skvělým pyrotechnickým výkonům byly při otevírání Frankovy štolý deaktivovány výbušniny a hořlaviny. Následné interní šetření, které provedl zemský velitel SNB v Praze, odhaluje i vzájemné řevnivosti mezi československými bezpečnostními složkami. Plukovník Veselý připustil, že velitel stanice SNB v Hradištku případ včas neoznámil okresnímu veliteli SNB v Jílovém. Za viníky ostatní nečinnosti však označil vojenské orgány (OBZ), kterým cestou posádkového ženijního velitelství všechny zásadní informace o americké akci včas prokazatelně došly.³⁸

Celá záležitost dále eskalovala v diplomatickou roztržku na mezivládní úrovni. Aniž by bylo důležité sledovat všechny její zákruty, je nutné poznamenat, že skončila vítězstvím československé strany. Dne 2. března 1946 v 16:10 hod. přijel na třetí nádvoří Pražského hradu americký vojenský konvoj, který předal kanceláři prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše třicet tři beden se štěchovickými materiály.³⁹ Dnes lze jen spekulovat, zda americká strana vrátila přesně to, co vyzvedla v Závisťské rokli, či nikoliv, a z čeho si pořídila pro své potřeby kopie. Vrácený materiál každopádně pocházel z Frankova státního ministerstva v Černínském paláci, kde byl soustředěn a přes mezistanici na zámku Konopiště (velitelství výcvikového prostoru SS) dopraven do úkrytu u Hradištku. Jednalo se o část archivu prezidenta Beneše z let 1920 až 1938, část archivu Čs. strany národně socialistické do roku 1938, archiv kanceláře státního sekretáře a později ministra K. H. Franka od března 1939 do 21. dubna 1945 a část archivu říšského protektora v Čechách a na Moravě z doby Konstantina von Neuratha a Reinharda Heydricha. Především dokumenty německé provenience vypovídaly o všech důležitých otázkách fungování nacistické okupační moci, včetně jejich bezpečnostních složek gestapa a Sicherheitsdienstu (SD).⁴⁰ Teprve po předání dokumentů se mohli k americké výpravě připojit i tři zadržovaní členové původního štěchovického týmu v čele s kapitánem Richardsem. To však až poté, co dovezené archiválie v bednách prohlásili za totožné s těmi, které vyzvedli v polovině února poblíž Hradištku.⁴¹ Z toho plyne, že je OBZ využila jako faktických rukojmích, což vrhá stín na legalitu postupu našich zpravodajských složek.

Jaké tedy byly v retrospektivním pohledu dopady štěchovické kauzy na systém pátrání po nacistických úkrytech? Lze říci, že zcela zásadní. Bezprostředně poté, co československé bezpečnostní složky MV a MNO v podstatě selhaly, padaly kázeň-

37 ABS, f. MNB, inv. č. 7, sign. MNB-7, Headquarters Command (USFET), Class B Pass No. 209.

38 ABS, f. Hlavní velitelství SNB, inv. č. 237, sign. Štěchovický archiv – odvoz americkými vojáky – hlášení, věc: Americká akce na Hradištku, Praha 6. 3. 1946, s. 2–3.

39 ABS, f. MNB, inv. č. 7, sign. MNB-7, úřední záznam, Praha dne 3. 3. 1946, s. 1.

40 ABS, f. MNB, inv. č. 7, sign. MNB-7, zápis sepsaný dne 7. 3. 1946 v kanceláři prezidenta republiky, s. 2.

41 Tamtéž, úřední záznam sepsaný dne 2. 3. 1946 ve 22:30 hod., s. 1.

ské tresty a příslušníci dvojčlenné hlídky SNB zasahující proti Američanům v Závisťské roklí byli v roli obětních beránků propuštěni ze služby.⁴² Jádrem problému velmi přesně vystihl ještě v únoru 1946 již zmiňovaný přednosta odboru Z štábní kapitán Pokorný, kdy postup orgánů SNB, politického a vojenského zpravodajství označil za „pasivní asistenci“⁴³ invazivní zpravodajské akci cizí mocnosti v samém srdci československého státu. Zdůraznil zásadu, že obzvláště důležité zpravodajské informace musí být všemi bezpečnostními orgány hlášeny „krátkou“ cestou přímo MV, a to bez ohledu na jejich postavení v hierarchické struktuře ministerstva. Trestuhodnou pasivitou zpravodajských orgánů SNB i OBZ pak přednosta odboru Z spatřoval především ve vzájemné soupeřivosti jednotlivých složek zpravodajského mechanismu, ve vzájemné izolaci a v nedostatečné úrovni odborné bezpečnostní přípravy.

Chyby některých bývalých příslušníků OBZ se dále projeví v jejich obviněních ve vykonstruovaných politických procesech po únoru 1948, a to zejména v případě Bedřicha Reicina.⁴⁴ V Reicinově kauze se neochota vyzvednout nacistické dokumenty odůvodňovala snahou o zastření údajné spolupráce s německým gestapem.⁴⁵ Inspekce ministra vnitra však dospěla v roce 1959 k závěru, že v případě jeho podřízeného Josefa Mirovského se nejednalo o úmysl nevyzvednout včas štěchovický archiv,⁴⁶ což záležitost překvalifikovalo do roviny neprofesionálního plnění služebních povinností. Neúspěch nastartoval i další aktivity odboru Z MV, který dne 14. března 1946 vydal nový výnos.⁴⁷ Všem bezpečnostním součástem národních výborů a SNB bylo důrazně a opětovně nařízeno, aby dále pátraly po písemném materiálu z doby německé okupace (z činnosti nacistických okupačních úřadů, NSDAP, fašistických organizací a kolaborantů) ve všech „zámcích, hradech, dvorcích, dvorech, mlýnech, hospodách, osamělých budovách, nádražích a vagonech“. Okresní národní výbory a správní komise dostaly za úkol dále vyhledávat průmyslové a osobní archivy zajištěných a do ciziny uprchlých osob. Každý nález se měl okamžitě hlásit odboru Z úředním postupem a zároveň podrobně konzultovat s OBZ z důvodu analýzy a zajištění nalezených dokumentů. Odbor Z vydal na konci března⁴⁸

42 ABS, f. MNB, inv. č. 4, sign. MNB-4, protokol o výpovědi sepsaný se svědkem Lédlem Karlem v Praze dne 4. 11. 1952, s. 3.

43 ABS, f. Muzeum SNB a vojsk MV, ev. č. 553, předmět: Zpravodajství – nedostatky, č. Z/I-1810-24/2-46, v Praze dne 24. 2. 1946.

44 ABS, f. MNB, inv. č. 1, sign. MNB-1, Ministerstvo národní bezpečnosti – Velitelství státní bezpečnosti Praha, protokol o výslechu sepsaný s Bedřichem Reicinem dne 15. 5. 1951, s. 1–2.

45 Vojenský historický archiv Praha, f. 100/52, sv. 36, arch. j. 263, Vodička Jan, poslanec NS, Praha II, Legerova 22.

46 ABS, f. A8, čj. IM-0102/59, ods. Josef Mirovský – šetření, v Praze dne 30. 11. 1959, s. 1.

47 ABS, f. 310, sign. 310-81-3, č. Z/II-3067-12/2-46-6, předmět: Pátrání a zajišťování písemného materiálu býv. nac. organizací – závady, v Praze dne 14. 3. 1946.

48 ABS, f. 310, sign. 310-81-3, č. Z/X-8555-30/3-46-1, předmět: Němci a Maďaři na území ČSR – výzva k sdělení informací o ukrytém materiálu, v Praze dne 31. 3. 1946.

a začátku dubna⁴⁹ 1946 oběžníky s výzvami pro veškeré osoby německé a maďarské národnosti pobývající na území ČSR bez ohledu na skutečnost, zda se nacházejí na svobodě, či byly zajištěny v internačních táborech nebo odsunových střediscích. Všem MV slibovalo peněžité odměny či jiné výhody a úlevy, pokud čs. úřadům oznámí místa zřízených zaminovaných prostor a úkrytů střeliva, zbraní, trřaskavin, proviantu, vojenského materiálu, archivů, kartoték či jiných písemností okupačních úřadů, které zřídily ustupující nacistické jednotky. Odbor Z vyžadoval hlášení o získaných informacích okamžitě a obratem i s identifikací oznamovatelů.

Jednalo se o zřejmou reakci na měsíce trvající nečinnost bezpečnostního aparátu z přelomu podzimu a zimy let 1945/1946. Výsledkem celé nepříjemné záležitosti se stalo něco, co lze bez nadsázky nazvat „štěchovickým syndromem“. Pátrání po nacistických úkrytech se v následujících desetiletích stalo zřejmou obsesí československých bezpečnostních složek, které vynakládaly značné personální i materiální síly na činnosti, jejichž výstupy však nebyly úměrné vloženým nákladům. I to bylo důvodem celkem osmnáctileté trvalé pozornosti, kterou Státní bezpečnost (StB) věnovala bývalému generálovi SS Emilu Kleinovi, dřívějšímu veliteli ženijní školy na Hradištku u Štěchovic. Právě po americkém nájezdu na Štěchovice v únoru 1946 zesílil tlak československých bezpečnostních a justičních orgánů na jeho vydání z americké okupační zóny v Německu do ČSR, což téhož roku i reálně proběhlo.⁵⁰

Od Štěchovic po první polovinu šedesátých let

Štěchovický syndrom vyburcoval československé zpravodajské složky k nebývalým výkonům, které kontrastovaly s jejich selháním na konci zimy a v předjaří roku 1946. Orgány MV, SNB a OBZ začaly cíleně spolupracovat. V ohnisku jejich aktivit se přirozeně ocitla Američany vytěžená Frankova štola u Hradištku a její bezprostřední okolí. V tomto procesu se zvláště angažovalo tzv. oddělení Praha-Hrad odboru Z MV pod vedením dr. Jana Hory. Jeho výkonná skupina pátrala již od konce února 1946 v internačních táborech po všech bývalých příslušnících ženijní školy SS, kteří měli být neprodleně zajištěni a předvedeni k výslechům. Na počátku května již fungovala součinnost odboru Z s HS OBZ, kde intenzivně probíhaly výslechy dotčených osob, mimo jiné i celkově třikrát K. H. Franka. OBZ vyslala do prostoru u Štěchovic i armádní ženijní oddíly s detektory k hledání min, které však nic nenašly.⁵¹ Na místě pátrali osobně i příslušníci odboru Z spolu se zástupci HS OBZ, mimo jiné

49 ABS, f. 310, sign. 310-81-3, č. Z/X-8555-29/3-46, předmět: Němci a Maďaři v internačních táborech a odsunových střediscích – výzva k sdělení informací o ukrytém materiálu, v Praze dne 6. 4. 1946.

50 ABS, f. Sekretariát náměstka MV plk. Jaroslava Klímy (dále A7), inv. č. 124, sign. Emil Christoph Klein – přerušení trestu a vyhoštění z ČSSR, záznam čj. N/VŠ-00135/1964, s. 2.

51 ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV (dále 2 M), sign. 2M: 12289, věc: Štěchovický případ – šetření, v Praze dne 7. května 1946.

i se štábním kapitánem Mirovským. Při pátrání v lokalitě poskytoval odbornou pomoc také ředitel Státního geologického ústavu a báňský inspektor. Ti všichni řídili výkopové práce třiceti ženistů z hradištské posádky. Výkonné orgány místní stanice SNB pomáhaly na základě osobní a místní znalosti s vyhledáváním možných svědků úkrytových prací z konce války. K vyhledávání možných podzemních skrýší bylo již tehdy využito diskutabilní proutkařské metody,⁵² což potvrzuje snahu bezpečnostních orgánů o využití doslova jakékoliv možnosti k nalezení nacistických materiálů. Stálá přítomnost významného funkcionáře MV dr. Jana Hory na místě taktéž dokládá vážnost, jakou bezpečnostní orgány po únorovém fiasku akci přikládaly. Dr. Hora totiž nedlouho poté, od poloviny prosince 1947, řídil jako vrchní odborový rada Ústřednu Státní bezpečnosti. V letech 1946 a 1947 též využíval dokumenty ze štěchovického souboru vráceného Američany ke stíhání bývalých příslušníků četnictva a policie, kteří se kompromitovali kolaborací s nacisty.⁵³

Bývalý velitel hradištských ženistů SS Emil Klein se po úspěšném vydání do ČSR stal přísně sledovaným a trvale vytěžovaným vězněm StB.⁵⁴ Dne 15. prosince 1946 jej eskortovaly pátrací orgány MV do vojenské věznice v Praze. Aby byl bezpečnostním orgánům trvale k dispozici jako zdroj informací, odsoudil jej mimořádný lidový soud v Praze v ne zcela objektivním soudním procesu v červnu 1948 k trestu dvaceti let odnětí svobody, a to po řádně podaném odvolání.⁵⁵ Stalo se tak navzdory skutečnosti, že Klein se k českému obyvatelstvu choval sice chladně a odtažitě, avšak v podstatě korektně a sám nedával podněty k týrání či popravám vězňů hradištského koncentračního tábora. Právě jejich pracovní síla spolu s následnou fyzickou likvidací se měla používat k budování některých úkrytů nacistických materiálů v okolí Hradištska. Dle zprostředkovaných svědectví místních občanů se tak mělo dít již v letech 1943 a 1944,⁵⁶ tedy před oficiálním zahájením operace ARLZ.

Nespolehlivost výpovědí učiněných i mnoho let po konci války však bezpečnostní orgány často sváděla na falešnou stopu. Hledání v Závisti i širším okolí Štěchovic probíhalo na přelomu čtyřicátých a padesátých let nejčastěji v součinnosti s armádními ženijními jednotkami a jejich technikou, které prováděly konkrétní výkopové práce. Organizaci pátrání řídily zpravodajské orgány MV, které na místě prověřovaly vesměs nespolehlivé Kleinovy výpovědi a další operativně získané informace buď samostatně, nebo za přítomnosti bývalého generála SS jako například ve

52 ABS, f. 2M, sign. 2M: 12289, věc: Pátrání v případě štěchovickém, v Praze dne 25. 5. 1946.

53 ABS, f. Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (dále f. 304), sign. 304-81-5, č. VII-C-3084/10-28/12-46 a č. VII-C-3609/57-2/4-47-2.

54 TOMEK, Prokop: Vězení pro kurýry: nová zjištění o tajné operativní věznici Státní bezpečnosti ve Wintrově ulici v Praze. In: *Paměť a dějiny*, 2015, č. 3, s. 115–120.

55 ABS, f. A7, inv. č. 124, sign. Emil Christoph Klein – přerušení trestu a vyhoštění z ČSSR, čj. 00371/64-Mil 1. náměstka ministra spravedlnosti ze dne 19. 11. 1964, s. 1.

56 ABS, f. 310, sign. 310-55-11, dodatek k úřednímu záznamu sepsanému se s. špkt. Levčem dne 5. 6. 1951 v kanceláři velitele ve škole středních velitelů v Litoměřicích č. 7636/0171.

druhé polovině října 1951. Při výsleších Klein odmítal identifikovat místa předpokládaných úkrytů, zásoboval své vyšetřovatele komplikovanými a nesrozumitelnými plánky s výpočty a při rekonstrukcích v terénu inscenoval divadlo, jež k nalezení nacistických dokumentů nevedlo.⁵⁷ Nespolehlivost jeho výpovědi pak vyšetřovatelé konfrontovali s poznatky tajných spolupracovníků, kteří byli nasazováni do jeho vězeňské cely. K vyhledávání pak StB používala i některé speciální metody a jejich znalce, například z oboru geologie (měření magnetickými vahami).⁵⁸

Po 1. dubnu 1951 zasáhla do akce ŠTĚCHOVICE reforma zpravodajského aparátu, kdy vzniklo Velitelství vojenské zpravodajské služby (VVZS),⁵⁹ a to jako součást nového Ministerstva národní bezpečnosti (MNB).⁶⁰ Hledací práce orgány VVZS částečně koordinovaly s orgány MNB, kdy například vnější perimetr zájmových prostorů střežili vojáci v uniformách.⁶¹ Nicméně VVZS prováděla některá šetření samostatně ve své kompetenci na základě spisového materiálu z vlastního archivu.⁶² V terénu její zpravodajské orgány řídily pátrací skupiny o síle asi deseti členů se samostatnými úkoly. Využívaly přitom již osvědčené znalce ze Státního geologického ústavu spolu s odborníky z Ústředního ústavu fyzikálního zkušenými ve spolupráce s orgány MNB.⁶³ K průzkumu terénu se používaly magnetické váhy, jejichž použití však komplikovala silná magnetická deklinace⁶⁴ v okolí nedalekého Jílového. Místa pro výkopové práce se určovala i ve spolupráci s biologem,⁶⁵ tedy znalcem vegetačního pokryvu území, který z odchylek ve struktuře porostu usuzoval na možná místa úkrytových prací z konce války. Své aktivity týkající se štěchovického archivu VVZS nezaměřovalo na pouhé hledání dalších úkrytů nacistických materiálů. Z výsledků vojenských osob pečlivě vybíralo informace o pochybení tehdy již zajištěného generála Bedřicha Reicina a dále podplukovníka Karla Vaše a již opakovaně zmiňovaného plukovníka Josefa Mirovského, a to v souvislosti s americkou únorovou akcí roku 1946. Tyto skutečnosti pak posloužily v politických procesech proti těmto osobám.

57 ABS, f. Sbirka různých písemností (dále f. S), sign. S-449-1, věc: Akce „Štěchovice“ – podrobná zpráva o vyšetření, s. 10–11.

58 ABS, f. 310, sign. 310-55-11, věc: Štěchovický archiv – hlášení, Závist dne 15. 6. 1951.

59 POVOLNÝ, Daniel. *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945–1990*. Praha: MO ČR – PIC MO 2009, s. 16–17.

60 Vládní nařízení ze dne 23. 5. 1950, kterým se zřizuje Ministerstvo národní bezpečnosti č. 48/1950 Sb.

61 ABS, f. 302, sign. 302-147-2, zpráva o průběhu dosavadního šetření „Štěchovický archiv“ ze dne 9. 5. 1951, čj. 051713/VVZS 1951, s. 1.

62 ABS, f. 302, sign. 302-132-5, věc: Štěchovický archiv – další šetření, v Praze dne 15. 6. 1951, s. 1.

63 ABS, f. 302, sign. 302-147-1, návrh pro DZM, věc: Štěchovický archiv – další šetření.

64 Pojem označuje úhlový rozdíl mezi směry k zeměpisnému a magnetickému severnímu pólu Země.

65 ABS, f. 302, sign. 302-132-5, dodatek ke zprávě ze dne 9. 5. 1951, s. 1.

Československé bezpečnostní složky věnovaly až do roku 1989 pozornost velkému množství lokalit, kde se předpokládala přítomnost možných nacistických úkrytů. Nejintenzivnější pozornost však trvale přitahovalo právě středočeské Benešovsko, tedy teritorium bývalého výcvikového prostoru SS. Tento magnetismus neměla na svědomí pouze americká akce z února 1946, nýbrž ji od padesátých let přizívovaly i podněty přicházející z ciziny. V roce 1955 navštívil ČSR Erich Mielke, pozdější dlouholetý východoněmecký ministr státní bezpečnosti (1957 až 1989). Mielke intenzivně jednal především s tehdejším prvním náměstkem MV plukovníkem Antonínem Prchalem, kterému sdělil, že na území středních Čech má být ukryta bájemi opředená Jantarová komnata.⁶⁶ Tu nacisté odcizili z Carského Sela poblíž tehdejšího obleženého Leningradu a od roku 1942 ji vystavili ve východopruském Královci, kde se ve zmatcích konce války ztratila. Zprávu však žádný zpravodajský orgán MV dále neprověřoval, ač se na Konopišti v průběhu války měl několikrát opakovaně zdržovat příslušník zvláštních jednotek SS a údajný expert na ukryvání čehokoli cenného či politicky důležitého Otto Skorzeny.⁶⁷ Zůstává otázkou, zda tato nečinnost pramenila z kritického úsudku, či služebního nezájmu.

Kauza štěchovického archivu rozhodujícím způsobem formovala i způsob, jakým kontrarozvědka MV po úkrytech z konce nacistické okupace pátrala. Lze konstatovat, že toto pátrání mělo ve své podstatě sekundární povahu a navazovalo na odhalování nacistické agenturní sítě, zrádců, kolaborantů a příslušníků nacistických bezpečnostních služeb, kteří se údajně skrývali na území ČSR. Z výpovědí těchto zajištěných osob se až druhotně čerpaly cenné informace o místech možných skrýš. Od března 1959 dostalo pátrání po depotech nacistických materiálů dlouhodobě nový impuls. Tím se stala obsahově poněkud odlehlá celostátní akce EVROPA. Na svém počátku se jednalo o iniciativu II. správy kontrarozvědky MV a podřízených 2. odborů krajských správ MV. Akce směřovala proti činnosti západních zpravodajských služeb na území ČSSR, které II. správa podezírala z vysílání jejich kádrových příslušníků v roli tak zvaných nelegálů s cílem dlouhodobého působení na našem území. U agenta nelegála se předpokládala existence pod falešným jménem v padělaných osobních dokladech.⁶⁸ Mělo se jednat například o osoby zavlčené nacistickými okupanty do ciziny, jež se vracely po roce 1947 jako repatrianti, nebo o kolaboranty s okupační německou mocí uprchlé po roce 1945, kteří však do Československa přicestovali opět po únoru 1948 jako navrátilci na základě

66 ABS, f. Správa kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti (XIV. správa) (dále A28), inv. j. 336, příloha č. 3 k čj. KPS-SM-0042/OM-1983, nejzávažnější akce určené k dalšímu rozpracování, s. 2.

67 Přítomnost svou a svých vojáků na předmostí poblíž Královce Skorzeny připustil k počátku února 1945, a to pouze ve formě jednotky vzdorující sovětské vojenské přesile. Viz SKORZENY, Otto. *Mé velitelské operace*. Praha: Naše vojsko, 2009, s. 321–322.

68 SUK, Jaroslav. Dva slovníky pro potřeby příslušníků. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 5. Praha 2007, s. 325–341.

amnestií.⁶⁹ Činnost nelegálů se považovala za nejkvalifikovanější, a tudíž nejnebezpečnější aktivitu nepřátelských zpravodajských služeb na našem území.⁷⁰ Zahájením akce EVROPA na II. správě SNB byly od roku 1959 poznatky o místech možných skrýší shromažďovány v samostatných svazcích této akce a na tomto úseku pracoval téměř vždy jeden orgán.⁷¹

Šedesátá léta, aktivní opatření NEPTUN a nová vlna zájmu

Celkové romantizující atmosféře, která obestírala hledání nacistických „pokladů“, vyšly vstříc i události roku 1964. Osmý odbor I. správy MV (zahraniční rozvědka), zabývající se dezinformační a propagandistickou činností, připravil v tehdejší zpravodajském žargonu „aktivní opatření“ (AO) NEPTUN. Cílem akce, která směřovala proti Německé spolkové republice (NSR), bylo prodloužení promlčecí lhůty pro stíhání nacistických válečných zločinců. Za tímto účelem uložili na jaře příslušníci rozvědky a Pohraniční stráže (PS) do vod Černého jezera na Šumavě bedny, které měly obsahovat dokumenty o německých druhoválečných zverstvech a tajných nacistických operacích zejména ve Francii a proti Itálii. Ty však dodala až zpětně sovětská KGB,⁷² protože nebyly přes veškeré úsilí vyhledány v československých archivech. Jejich následný fingovaný „nález“⁷³ po téměř dvaceti letech od konce druhé světové války dostal širokou publicitu, která vyvrcholila 15. září 1964 tiskovou konferencí ministra vnitra Lubomíra Štrougala.⁷⁴ AO NEPTUN tak slavilo úspěch, protože bonnská vláda na jeho základě prodloužila promlčení válečných zločinnů o dalších pět let. I po organizační stránce se jednalo o uspokojivě odvedenou zpravodajskou práci, na níž se kromě I. správy MV a zpravodajců z PS podíleli výrobci falz ze VI. správy MV (Správa operativní techniky), pyrotechnici z Hlavní správy Veřejné bezpečnosti (VB) a Československé lidové armády a v neposlední řadě též Archivní správa a Studijní ústav MV.⁷⁵

Profesionální mystifikace I. správy MV měla na hledání nacistických skrýší z konce druhé světové války poměrně široký dopad. Pracovníci jejího dezinformač-

69 ABS, f. Sekretariát MV (dále A1), inv. j. 1217, sign. 1. kolegium MV, 8. 1. 1962, zpráva o průběhu rozpracování a výsledcích v akci Evropa, s. 2.

70 ABS, f. Sekretariát I. náměstka MV plk. Jana Záruby (dále A9), inv. j. 211, čj. N/1-00234/14-1964 ze dne 18. 7. 1964, s. 2.

71 ABS, f. A28, inv. j. 336, stanovisko II. správy SNB k návrhu XIV. správy SNB na převzetí problematiky odhalování archivů, úkrytů zbraní, munice, výbušnin a trhavin a cenných předmětů, v Praze dne 23. 5. 1983, s. 1.

72 Komitét gosudarstvennoj bezopasnosti (Výbor státní bezpečnosti).

73 ABS, Archiv I. správy SNB, podací protokol 8. odboru I. S MV, přísně tajné, rok 1964–1966, s. 20.

74 BITTMAN, Ladislav. *Mezinárodní dezinformace: černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. Praha: Mladá fronta, 2000, s. 178–179.

75 CAJTHAML, Petr. Profesionální lháři (Aktivní opatření čs. rozvědky do srpna 1968). In: *Internetová verze Sborníku Archivu ministerstva vnitra*, č. 4, Praha 2006, s. 9–41.

ního odboru totiž formulovali oficiální zprávu MV, kterou 14. července 1964 vydala Československá tisková kancelář (ČTK). MV v ní poděkovalo všem československým občanům, kteří v několika předcházejících týdnech upozornili jeho orgány na možné úkryty nacistických materiálů. Též se prostřednictvím ČTK obrátilo na veřejnost s další žádostí o informace, jež by mohly bezpečnostní orgány přivést na stopu dosud neobjevených depotů z konce války na území ČSSR. Občané byli vyzváni, aby veškeré podněty tohoto druhu zasílali přímo sekretariátu MV.⁷⁶ AO NEPTUN se tak přes svůj nepravdivý základ stalo součástí systematického úsilí o nalezení dosud skrytých nacistických materiálů. Aktivita na tomto úseku zastřešoval náměstek ministra MV plukovník Jaroslav Klíma, který řídil I. zvláštní odbor MV spolu se správami vyšetřování StB i VB. Dne 22. září 1964 navrhl ministru vnitra Štrougalovi vytvoření pětičlenné pátrací skupiny vyšetřovatelů StB, jež by pod vedením příslušníka I. správy pátrala po předpokládaných místech úkrytů. Konkrétní práce v terénu měla provádět zvláštní pětičlenná technická skupina podřízená příslušníkovi II. správy MV (kontrarozvědka), přičemž speciální ženíjní práce se plánovaly svěřit příslušníkům vojsk Civilní obrany, kteří spadali pod velení určeného pracovníka z krajské správy MV Praha.⁷⁷ Lubomír Štrougal tento návrh následně schválil.⁷⁸

Na sekretariát a jiné součásti MV začaly na podzim 1964 proudit různá oznámení o možných úkrytech nacistických materiálů. Všechny informace se sbíhaly na sekretariátu náměstka Klímy, který je nechal zanášet do zvláštní mapy signálů, jejichž prověřování osobně řídil, a úkoloval nově vytvořenou operativní skupinu. Klíma koordinoval činnost se III. správou MV (Správa Vojenské kontrarozvědky – S VKR), jelikož úkryty se dle operativních poznatků měly vyskytovat i ve vojenských objektech (Rabštejn) a vojenských výcvikových prostorech (VVP), například v Boleticích. O tom, zda prověřování signálů provedou příslušníci VKR, či příslušníci správy vyšetřování StB, však rozhodoval sám plukovník Klíma s ohledem na speciální charakter a stupeň utajení příslušného vojenského objektu. V případě nálezu nacistických písemností, lidských ostatků apod. byla VKR instruována tak, aby pro potřeby aktivních a dezinformačních opatření předávala poznatky zahraniční rozvědce. Ta zase dostala za úkol zohledňovat zvláštnosti prostředí Československé lidové armády (ČSLA). V lednu roku 1965 mohl pověřený náměstek MV hodnotit první výsledky s tím, že orgánům MV došlo celkem třicet šest písemných upozornění československých občanů.⁷⁹ Z informační zprávy vyplynulo, že ne všechny podněty byly řešeny na centrální úrovni, jelikož dvanáct z nich prověřovaly krajské správy MV. Místně se jednalo o různé prostory na území hlavního města Prahy a krajů v Čechách a na

76 BITTMAN, Ladislav. *Špionážní oprátky: pohledy do zákulisí československé zpravodajské služby*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 101–102.

77 ABS, svazek arch. č. H-544 k akci ÚKRYTY, čj. N/Vš-0421/1964 ze dne 22. září 1964.

78 Tamtéž, zpráva k signálům o možných úkrytech nacistických materiálů ze dne 14. října 1964.

79 ABS, svazek arch. č. H-544 k akci ÚKRYTY, zpráva o průběhu pátrání po úkrytech nacistických archivních materiálů, podepsáno plk. Jaroslavem Klímou v Praze dne 22. ledna 1965, s. 1.

Moravě. Výsledky nebyly nijak oslnivé. Jednalo se zejména o municí z druhé světové války a většinu oznámení vyhodnotily bezpečnostní orgány jako domněnky či nepřesné zprostředkované informace. Jaroslav Klíma však na začátku února 1965 rozhodl o pokračování hledání zavedením pátracího svazku ohledně archivních materiálů z doby okupace pod krycím názvem ÚKRYTY.⁸⁰

S AO NEPTUN a zvýšeným zájmem o nacistické archivy bezprostředně souvise-la i akce JEZERA, která probíhala od 28. září do 21. prosince 1964 z popudu právě I. správy MV. Činnost 3., 4. a 5. oddělení I. zvláštního odboru MV spočívala v systematickém vyhodnocování německých archivů z doby okupace a podílelo se na ní téměř čtyřicet pracovníků, z jejichž činnosti byly po každém týdnu sestavovány podrobné svodky.⁸¹ Jednalo se o logické určení kompetencí, protože I. zvláštní odbor zastřešoval operativní evidence MV, a navíc podléhal právě náměstkovi MV plukovníku Jaroslavu Klímovi,⁸² tedy osobě, která se otázkou nacistických archivů a jejich úkrytů soustředěně zabývala. Smysl akce představoval synergií s aktivním opatřením NEPTUN. Šlo v něm o pátrání po lidech, kteří se kompromitovali spoluprací s nacistickou okupační mocí, s následnou možností je ze strany StB vydírat a přimět k nějaké formě zpravodajské spolupráce.⁸³ Jednalo se o práci doslova mravenčí, při níž byly prostudovány tisíce krabic s dokumenty různé provenience. Průzkum se týkal archivu bývalého odboru Z MV (672 krabic), vrácených materiálů štěchovického archivu (jedenáct krabic)⁸⁴ a dále německých bezpečnostních spisů, materiálů SS zapůjčených z Vojensko-historického ústavu v Praze, archiválií Studijního ústavu MV (SD Berlín), Státního archivu v Praze a konečně Státního archivu Mníšek. Akci JEZERA prováděl I. zvláštní odbor MV společně s akcí ERUPCE, v níž se na základě zadání rozvědky shromažďovaly materiály hospodářského charakteru z doby protektorátu. Jednalo se o osobní věci čelných průmyslníků a bankéřů z let 1940 až 1944, hospodářskou dokumentaci SS či o archiv kolaborantského Ústředního svazu průmyslu pro Čechy a Moravu a Ministerstva práce a hospodářství Protektorátu Čechy a Morava.⁸⁵ Intenzivní studium se týkalo i archivu státního ministra a říšského protektora k hospodářským otázkám a vztahům mezi říšskými průmyslníky a jejich experty na

80 ABS, svazek arch. č. H-544 k akci ÚKRYTY, rozhodnutí o zavedení pátracího svazku ze dne 3. 2. 1965.

81 ABS, f. Statisticko-evidenční odbor (dále A31), inv. j. 245, sign. Akce „Jezera“ – vyhodnocení německých archivů.

82 ŽÁČEK, Pavel. *Nástroj triedneho štátu: organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953–1990 (edícia DOKUMENTY)*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2005, s. 23.

83 PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Díl IV. 1961–1989*. Praha: Themis, 2002, s. 121.

84 ABS, f. A31, inv. j. 245, sign. Akce „Jezera“ – vyhodnocení německých archivů, svodka vyhodnocování německých archivů v týdnu od 28. 9. – 3. 10. 1964, s. 1.

85 ABS, f. A31, inv. j. 245, sign. Akce „Jezera“ – vyhodnocení německých archivů, přehled o výsledcích ve vyhledávání něm. materiálů v týdnu od 16. do 21. 11. 1964, s. 1.

území protektorátu.⁸⁶ Nepřehlédnutelné množství archiválií se vztahovalo k osobě Waltera Bertsche, protektorátního ministra práce a hospodářství, který patřil k hlavním organizátorům bezohledné ekonomické exploatace zbytků Čech a Moravy.

Na přelomu let 1964 a 1965 došlo k posunu též na úrovni stále živé akce ŠTĚCHOVICE, která mezitím dostala nový krycí název HALA. Za tímto vývojem nestál nikdo jiný než ve věci velmi angažovaný plukovník Jaroslav Klíma. Ten velmi kriticky vyhodnotil práci vyšetřovatelů MV s bývalým velitelem SS na Hradištku Emilem Kleinem. Zjistil, že soustavná práce na jeho případu skončila pro nulové výsledky prakticky již v červnu 1952.⁸⁷ Neúspěšnost zemních a ženijních prací na Hradištku vyvolala u vyšetřovatelů StB vrcholnou nedůvěru s tím, že se jedná o fabulaci. Proto byl poté Klein vyslýchán již jen sporadicky a čas od času, naposledy pak v roce 1958. Tento přístup však neodpovídal technickému, odbornému a materiálnímu výtě, jež bylo do případu za celou dobu investováno. Bývalý velitel ženijní školy SS na Hradištku byl nadále pouze operativní cestou agenturně rozpracováván, což znamenalo neustálou přítomnost spolupracovníků kontrarozvědky na jeho vězeňské cele. Náměstek Klíma vyhodnotil za této situace Kleinovu zpravodajskou hodnotu jako vyčerpanou a neshledal další důvod pro jeho prodlužované věznění v ČSSR. Změnu postojů MV zajisté ovlivnilo i počínající uvolňování politického klimatu. Ve věci byl proto kontaktován I. náměstek ministra spravedlnosti s tím, aby bylo vyhověno Kleinově žádosti o odpuštění zbytku trestu.⁸⁸ Dne 23. prosince 1964 Obvodní soud pro Prahu 2 rozhodl o žádosti kladně⁸⁹ a Emil Klein byl po vyřízení příslušných formalit z Československa vyhoštěn do Německé spolkové republiky.

Podvržený nález v šumavských vodách propagandisticky využily i tiskové orgány MNO a Hlavní politické správy ČSLA, což mělo v průběhu roku 1965 zvýšit zájem veřejnosti o pátrání po nacistických skrýších. Publikace Poklad jezerních hlubin přirozeně nezmiňovala zpravodajské souvislosti AO NEPTUN a umístění beden do Černého jezera připsala na vrub nacistickému Abwehru⁹⁰. Celou kauzu však podala literárně přitažlivě⁹¹ jako výsledek kvalitní práce potápěčů Svazu pro spolupráci s armádou a Pohraniční stráže jako součásti rezortu MV. Stejně působila série článků v armádním periodiku Zápiskník, která na pokračování vycházela pod titulem Tajemství Šumavy.

86 ABS, f. A31, inv. j. 245, sign. Akce „Jezera“ – vyhodnocení německých archivů, přehled o výsledcích ve vyhledávání něm. materiálů v týdnu od 23. do 28. 11. 1964, s. 2.

87 ABS, f. Správa vyšetřování StB FMV, inv. j. 16, Akce HALA – zpráva, A/8-00126/12-64 ze dne 23. 5. 1964, s. 25.

88 ABS, f. A7, inv. č. 124, sign. Emil Christoph Klein – přerušení trestu a vyhoštění z ČSSR, čj. N/Vš-00135/1964.

89 ABS, f. A7, inv. č. 124, sign. Emil Christoph Klein – přerušení trestu a vyhoštění z ČSSR, usnesení 1 Kt 189/1964, rozhodnutí nabylo právní moci dnem 23. 12. 1964.

90 Abwehr – německá vojenská zpravodajská služba působící v letech 1920 až 1944 (1945).

91 BRŮNA, Otakar; ŠUSTA, Stanislav. *Poklad jezerních hlubin*. Praha: Vydavatelství časopisů MNO, 1965, s. 69 a násl.

Hned první část seriálu popisovala všechny reálné nebo naopak fiktivní okolnosti týkající se štěchovického archivu.⁹² Čtenářům se nabízelý lákavé teorie o obsahu beden odvezených Američany, které mohly obsahovat zlato židovských obětí holocaustu, výsledky nacistických zbrojnic a jaderných výzkumů či zlaté cihly Národní banky československé. Černé jezero a jeho okolí se mělo dle získaných svědectví stát po osvobození v květnu 1945 svědkem podobné akce jako v únoru roku následujícího Štěchovice. Příslušníci zpravodajské služby armády USA (CIC) zde dle tvrzení svědka vyzvedli čtyři bedny v doprovodu německých válečných zajatců,⁹³ měli tedy postupovat totožně jako komando v Závistské rokli. Ať již šlo o realitu, či naopak zbožné přání nebo pouhou projekci, měly články pro tehdejšího čtenáře nespornou přitažlivost.

Za této situace je logické, že stále přiživovaná štěchovická legenda ani zdaleka neupadla v zapomnění a druhá polovina šedesátých let se svým obrodným procesem k jejímu dalšímu intenzivnímu životu jen přispěla. V červnu roku 1967 se opětovně iniciativy chopili rozvědčíci z I. správy MV, na základě jejichž poznatků proběhly na přelomu jara a léta toho roku další výkopové práce na území katastru Štěchovic.⁹⁴ Provedli je pod starým krycím označením pracovníci 2. odboru Krajské správy SNB Praha za účasti pyrotechnika Správy VB Praha. Manuální práce vykonali v prostoru zhruba třiceti metrů od dobře známé Frankovy stoly příslušníci vojenské roty téže krajské správy pod legendou hledání zbytků trhavin z dob okupace. Stejně byli mystifikováni tajemník Místního národního výboru ve Štěchovicích a tamní správce polesí. Při průzkumu byla použita minohledačka a výsledek zůstal plně v mezích předchozích pátrání, tedy nulový. Polednový vývoj roku 1968 pak přinesl do pátracích prací v prostoru na jih od Prahy další impulzy.

Zájem o štěchovický případ rozvířil aktér velmi nečekaný, a to velmi kontroverzní ministr vnitra z let 1953 až 1961 Rudolf Barák. Tento strůjce pozdních politických procesů a zároveň i následných stranických rehabilitací se stal díky svým schopnostem a dostatku informací z jím vedeného bezpečnostního aparátu pro komunistické vedení nebezpečným. Politický střet s prvním tajemníkem ÚV KSČ Antonínem Novotným však prohrál a v lednu 1962 politicky padl. Za nelegální nakládání s finančními prostředky rozvědky MV byl posléze odsouzen k dlouholetému trestu odnětí svobody. Nejvyšší soud však jeho rozsudek v červenci 1968 zrušil.⁹⁵ Barák chtěl využít pověsti Novotného rivala a zahájil boj za svou právní a stranickou rehabilitaci. Které všechny prostředky k tomu volil, není zcela jasné. StB však zachytila v květnu reformního jara cestou svého bývalého spolupracovníka informaci, která pocháze-

92 GLÜCKSELIG, Josef. Tajemství Šumavy. In: *Zápisník: časopis Hlavní politické správy československé lidové armády*, č. 5, s. 33–34. Praha, 1965.

93 GLÜCKSELIG, Josef. Tajemství Šumavy. In: *Zápisník: časopis Hlavní politické správy československé lidové armády*, č. 6, s. 33–34. Praha, 1965.

94 ABS, svazek arch. č. H-545, Akce ŠTĚCHOVICE, záznam o průzkumu v akci ŠTĚCHOVICE ze dne 31. srpna 1967.

95 TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 149.

la z prostředí pracovníků v kultuře. Rudolf Barák měl údajně získat přes příslušníky rozvědky z Vídně některé dokumenty ze štěchovického archivního souboru, jež Američané prodali československé straně. Konkrétně byly ve hře seznamy bývalých agentů gestapa, mezi nimiž měli figurovat naši vysocí stráničníci a státní představitelé i příslušníci SNB.⁹⁶ Baráka údajně motivovala snaha kriminalizovat československé vedení a jeho bezpečnostní orgány a naznačit jejich nečisté praktiky vůči poctivým stranickým funkcionářům, k nimž se počítal. S tím chtěl získat postavení obětího beránka a svůj proces před veřejností představit jako politický.

V roce 1968 vstoupil na scénu dnes již téměř ikonický a zároveň poněkud kontroverzní propagátor kauzy štěchovického pokladu Helmut Gaensel. Dle dobových dokumentů bezpečnostní provenience vykonávala tato svérázná osobnost v letech 1962 až 1965 ve valdické věznici trest odnětí svobody, a to údajně za majetkové delikty.⁹⁷ Zde navázal blízký vztah s dobře známým generálem SS Emilem Kleinem, jenž mu dle jeho vyjádření svěřil tajemství úkrytů v okolí Štěchovic. Po zmíněném Kleinově propuštění a jeho návratu do NSR se zde oba v letech 1966 a 1967 opět setkali a Gaensel poté prováděl v okolí Hradištka fotodokumentaci míst dle instrukcí bývalého generála SS. S tímto příběhem se Helmut Gaensel dostavil v roce 1968 do sídla MV na pražské Letné a jednal zde s vysokými ministerskými funkcionáři. Tvrdil jim, že ve štěchovickém prostoru leží v úkrytech stále asi třicet beden nacistických dokumentů či více než dvě tuny zlaty a šperků v hodnotě kolem 3,5 miliardy tehdejších amerických dolarů.⁹⁸ Poutavá prezentace zjevně zapůsobila, neboť se dne 19. srpna 1968 sešel s reformním ministrem vnitra ČSSR Josefem Pavlem. Ten mu však sdělil, že pátrací práce v prostoru Štěchovic nemohou být z důvodu napjaté politické situace zahájeny ihned, a odkládají se tudíž až na jaro 1969.⁹⁹ Doba všeobecného uvolnění a svobody sdělovacích prostředků přinesla před vstupem agresorů z Varšavské smlouvy i některé vyloženě fantastické teorie. V horkém létě osmašedesátého roku natáčeli američtí filmaři některé scény z válečného filmu *Most u Remagenu* v Davli poblíž Štěchovic. V rámci příprav náročné scény se prováděly některé zemní úpravy v terénu na březích Vltavy, což mělo dle některých nepodložených názorů představovat hledání nacistických úkrytů z dob konce druhé světové války.¹⁰⁰

96 Hlavní správa Státní bezpečnosti, denní svodka č. 106 ze dne 18. května 1968 čj. N/Ka-001/1-68, s. 4. In: *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 18. 5. 1968 [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/srpen-1968/denni-svodky-hlavni-spravy-stb/>

97 ABS, sbírka Objektové svazky (dále sb. XI), arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, výpis z archivního svazku č. 652131 TRANSPORT, uloženého dne 6. 9. 1976, s. 3.

98 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, věc: Akce EVROPA – pátrání po zbytku tzv. „štěchovického archivu“, Praha dne 5. 8. 1981, s. 1–2.

99 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, záznam k osobě, která se vyskytuje ve svazku TRANSPORT č. sv. 652131 o jednání býv. ministra MV Pavla s Helmutem GÄSELEM toho času bytem Brasílie, v Praze dne 5. 6. 1984.

100 JUNEK, Václav, ref. 32, s. 65–66.

Normalizace a nástup v osmdesátých letech

Srpnová okupace vojsky Varšavské smlouvy ovlivnila i pátrání po úkrytech nacistických materiálů. Jak již bylo uvedeno, kontrarozvědné orgány MV spojovaly tuto činnost v převážné většině s odhalováním agenturní sítě okupačních bezpečnostních složek, jejich domácích spolupracovníků a vyhledáváním příslušníků nacistického zpravodajského aparátu na území naší republiky. V souhrnu dostaly tyto aktivity již známý název akce EVROPA. V letech 1968 až 1974 však jednotlivé krajské správy SNB tuto akci ve svých zájmových prostorech ukončovaly a v roce 1974 k témuž přistoupila na centrální úrovni i samotná II. správa MV, později Federálního ministerstva vnitra (FMV). Zároveň však tytéž složky sledovaly mnohé západní cizince, kteří na základě víz přijížděli na území ČSSR a intenzivně se zajímali o prostory možných skrýší. Objevovaly se i případy, kdy bezpečnostní orgány nacházely na různých místech vyprázdněné bedny, přičemž se dodatečně operativní cestou potvrdilo, že se zde pohybovali právě cizinci s různými mapami a nákresy. Jednalo se vesměs o případy, které se v této podobě děly i dříve v šedesátých letech.¹⁰¹ Je otázkou, do jaké míry lze za věrohodné považovat tvrzení kontrarozvědky o tom, že v blízkosti těchto úkrytů zůstali bývalí příslušníci nacistického bezpečnostního aparátu, kteří je na konci války zřizovali a ukládali do nich příslušné materiály.

Nepřekvapí, že trvalou životaschopnost prokazovala štěchovická legenda. Zájem orgánů FMV trvale přizívoval opět Helmut Gaensel, který jako emigrant navštívil na konci října roku 1975 zastupitelský úřad ČSSR v hlavním městě NSR v Bonnu a jednal zde s představiteli I. správy FMV (zahraniční rozvědky). V Brazílii se měl dle svých tvrzení kontaktovat s bývalými příslušníky SS a získat od nich nové informace o štěchovických úkrytech. V dubnu 1945 dorazil dle Gaenselových tvrzení z Berlína transport 500 beden a byl následně ukryt ve štolách poblíže Štěchovic. Kromě 161 schrán s archivy z různých okupovaných zemí údajně obsahoval i dokumentaci o německých tajných zbraních a „nezbytné“ zlato, šperky a starožitnosti. Gaensel se prohlašoval za nacisty žijícími v Jižní Americe zmocněného k veškerým jednáním, avšak žádnou informaci nechtěl předat československé straně zadarmo. Pro svůj vstup do ČSSR vyžadoval záruku beztrestnosti a uvedl jen, že práce v terénu by trvaly tři až čtyři měsíce¹⁰² a probíhaly by v okruhu „4 km“ od místa původního amerického nálezu. Za technickou a organizační pomoc československé straně požadoval vydání osm přesně označených a neotevřených beden (soubor „G“) a provedení následného leteckého transportu do peruánské Limy. Uvedené neověřené informace,

101 ABS, f. A28, inv. j. 336, stanovisko II. správy SNB k návrhu XIV. správy SNB na převzetí problematiky odhalování archivů, úkrytů zbraní, munice, výbušnin a trhavin a cenných předmětů, v Praze dne 23. 5. 1983, s. 3.

102 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, výpis z archivního svazku č. 652131 TRANSPORT, uloženého dne 6. 9. 1976, s. 1–2.

jako opsané ze špionážního románu, však nemohly neovlivnit další činnost bezpečnostních orgánů, i když ani ony nevyklučovaly, že jde o provokaci.

Na přelomu let 1980 a 1981 II. správa SNB akci EVROPA znovu obnovila a vylčena k ní centrálně jednoho pracovníka 2. oddělení analyticko-informačního, plánovacího a kontrolního odboru (AIO). Na krajských správách SNB měl problematiku rozpracovávat jeden operativní pracovník 4. oddělení 1. odboru Správy Státní bezpečnosti. Na základě doplňku k plánu práce v akci EVROPA z počátku června 1981¹⁰³ nařídil náčelník AIO II. správy soustředění všech existujících poznatků o místech úkrytů archivů, evidencí a dalších listinných materiálů. To se týkalo i skladů zbraní, střeliva a výbušnin nacházejících se na území ČSSR. Od všech krajských správ SNB byly vyžádány veškeré signály a poznatky o skrýších uvedených materiálů na území jednotlivých krajů. Z hlediska jejich závažnosti se dále připravovalo vyhodnocení vyčerpávajících poznatků k ukrývaným nacistickým materiálům z fondů XIII. správy SNB. Jednalo se o krycí označení pro oborové výpočetní a informační středisko StB, do jehož kompetence spadala organizace, zabezpečení a zpracování jednotného a určeného informačního systému složky StB.¹⁰⁴ Technická kontrolka zjištěných míst s ukrytými materiály se pak předpokládala pouze v prověřených a odůvodněných případech. V roce 1983 pak uvedený důraz na vyhledávání úkrytů z dob okupace zapříčinil rozdělení problematiky na dvě samostatné akce, tedy EVROPA a ÚKRYTY.¹⁰⁵ Ale nepředbíhejme.

Zesílený důraz na pátrání po nacistických materiálech odhalil, jak toto úsilí probíhalo v akci EVROPA neplánovitě a bez zásadnějších výsledků. Vypovídají o tom například písemnosti Správy StB Ostrava z konce srpna 1981,¹⁰⁶ které zaslala AIO II. správy SNB o situaci v tehdejší Severomoravském kraji. Ostravská StB hlásila, že ona ani její okresní oddělení či vysunuté skupiny nerozpracovávají žádné signály či poznatky o nacistických zemních úkrytech a nedisponuje k věci žádnými archivovanými materiály. Jen za pomoci pohovoru s bývalým příslušníkem StB se složitě rekonstruovala mapa lokalit, v nichž na severní Moravě bezpečnostní složky od padesátých let pátraly. Jednalo se například o jesenické město Bruntál a údajných archiv skrývajících se v jeho podzemí.¹⁰⁷ Ve spletitých traktech zámků Javorník a Branná

103 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, akce EVROPA – doplněk plánu práce na rok 1981, v Praze dne 9. 6. 1981, s. 1–2.

104 Rozkaz MV ČSSR č. 48/1980, Organizační řád oborového výpočetního a informačního střediska Státní bezpečnosti. In: *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 9. 12. 1980 [cit. 2020-06-02]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rmv_48_1980.pdf.

105 KOUTEK, Ondřej. Akce EVROPA. In: *Securitas Imperii* č. 13. Praha: ÚDV, 2006, s. 37–75.

106 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, věc: Akce „EVROPA“ – informace, čj. OS-001099/I-2-81 ze dne 27. srpna 1981.

107 Tamtéž, věc: Akce „Evropa“ – zaslání požadavku vysunutou skupinou StB Bruntál ze dne 29. 7. 1981, čj. OS-00245/81.

v okrese Šumperk se prověřovala možnost úkrytů archiválií, zbraní a střeliva.¹⁰⁸ Okresní oddělení StB ve Vsetíně zase předalo poznatek o tom, že orgány MV Praha „kolem roku 1960“¹⁰⁹ pátraly v Beskydech u Velkých Karlovic po ukrytém zlatě Židů, kteří jej před odsunem do koncentračních táborů skryli v blízkosti hotelu Razula. Veškeré materiály byly příslušníkům pražské centrály předány a zmizely neznámo kde. Oddělení StB Okresní správy SNB Přerov nijak nezaostalo a předložilo exotický poznatek získaný „psychotronickou“ metodou,¹¹⁰ dle něhož v blízkosti Frankovy štolý u Štěchovic leží v zemi nadále tři bedny s písemnými materiály politické povahy v přesně určené hloubce 3 až 4 metrů a bez zaminování. Kromě bezvýslednosti se pro toto pátrání stala společným znakem jeho nesystémovost. Správa StB Ostrava musela ve svém souhrnu přiznat, že v akci EVROPA se její operativní pracovníci pátráním po zemních úkrytech prakticky nezabývali a pátrací činnost ve vybraných případech skončili v podstatě již v roce 1965 (!). Všechny získané materiály a poznatky nebyly nijak archivovány, pouze jednorázově předány vedení MV. Navíc mnoho neevidovaných volných listinných materiálů k akci EVROPA prošlo živelnou skartací v letech 1968 až 1969.¹¹¹

Na tento stav hledalo pražské FMV intenzivně řešení. V květnu roku 1982 rozhodl z centrální úrovně federální ministr vnitra Jaromír Obzina (ve funkci 1973 až 1983) o pokračování pátrání v prostoru již dobře známého bývalého cvičiště SS na Benešovsku a částečně též na území Východočeského a Jihočeského kraje. Prováděla jej až devítičlenná skupina operativních pracovníků, pyrotechniků a příslušníků zabezpečovací roty Správy SNB Praha pod vedením generálmajora JUDr. Josefa Rippla. Jednalo se o dlouholetého pracovníka bezpečnostního aparátu MV, který od roku 1976 vykonával funkci náčelníka Správy SNB hlavního města Prahy a Středočeského kraje. Členové tohoto týmu, začleněného do sekretariátu FMV, se soustředili nejen na konkrétní zemní hledací práce, ale získávali též poznatky a prověřovali signály k jednotlivým akcím v zájmovém prostoru.¹¹² Na základě geologického průzkumu a stromových znaků se samozřejmě opět kopalo v rokli Závist, ale v okolí Frankovy štolý se kromě zbytků cvičných zemních prací ženistů SS nic nového neobjevilo. Nepřekvapí, že opět zapůsobila legenda obklopující osobu bývalého generála Kleina, dle jehož výpovědi a náčrtku se pátralo po depotu beden v okolí zámku Konopiště, avšak taktéž bez výsledku. Historici z Benešovska zase inspirovali Riplův tým

108 Tamtéž, věc: Akce „Evropa“ – sdělení poznatků vysunutou skupinou StB Šumperk ze dne 17. 8. 1981, čj. OS-00257/81.

109 Tamtéž, čj. os-0016/vs-153-1981, odeslané zástupcem náčelníka Okresní správy SNB Vsetín pro StB.

110 Tamtéž, věc: Akce „EVROPA“ – postoupení poznatku, čj. OS-00375/1981 ze dne 19. 8. 1981.

111 Tamtéž, akce „EVROPA“ – záznam ze dne 30. 7. 1981, s. 1–2.

112 ABS, f. A28, inv. j. 336, zpráva o průzkumu bývalého vojenského prostoru SS na území Středočeského kraje, kde dle poznatků se nachází ukryté zbraně, různé cennosti a dokumenty, v Praze dne 23. 5. 1983, s. 1.

k neúspěšnému hledání šperků zazděných na zámku ve Vlašimi. Obecně lze říci, že ročním výsledkem jeho práce se kromě zjištění dalších poznatků zcela přesahujících personální i technické možnosti MV staly nálezy staré německé vojenské munice a zbraní. Za relativně nejzajímavější lze považovat nález reaktivních raket s betonovými hlavicemi, vyvíjenými za války Němci v Příbrami. Nalezení dokumentů pancéřové divize SS pak mělo pouze historickou hodnotu.

Do systému pátrání a jeho zjevných nedostatků se v první polovině osmdesátých let výrazněji promítly změny v organizaci aparátu FMV. Dnem 1. ledna 1981 právně¹¹³ vznikla XIV. správa SNB jako specializovaný operativně-výkonný útvar pro boj s terorismem a dalšími mimořádnými formami trestné činnosti,¹¹⁴ který pro případ likvidace mezinárodních teroristů a únosců letadel řídil ve své podřízenosti speciálně vycvičený Útvar zvláštního určení (ÚZU).¹¹⁵ Na přelomu let 1983 a 1984 se uvnitř FMV rozvinula rozsáhlá debata o převedení celé problematiky pátrání po úkrytech dokumentů, cenností, zbraní, trhavin a munice z doby druhé světové války do kompetence právě XIV. správy SNB. Z jejího průběhu lze vyvodit i obecné závěry o tom, jak málo efektivně dosavadní práce probíhaly. Pokynem ministra vnitra ČSSR bylo v srpnu 1983 uloženo jeho 1. náměstkovi genmjr. JUDr. Jánovi Kováčovi zpracovat návrh na převedení problematiky do působnosti XIV. správy spolu s hodnocením, co se od navrhované změny očekává. Důvodová zpráva k návrhu konstatovala, že po roce 1945 pátrání sice intenzivně probíhalo, avšak nezachovalo se po něm dostatek podkladů (!), i když v omezené míře proběhly úspěšné nálezy zbraní, písemností a některých cenností. Jelikož se nezachovalo celkové vyhodnocení, dospěla zpráva k závěru, že pátrání v uplynulých letech probíhalo živelně a především decentralizovaně, jelikož často záviselo na technických podmínkách a omezených možnostech jednotlivých útvarů SNB. Z poválečného období se dochovaly desítky různých poznatků o úkrytech s rozdílnou zpravodajskou hodnotou, avšak nedošlo k jejich adekvátnímu vyhodnocování a důslednému prověření a často končily v takovém stavu založený v archivech MV. Tyto poznatky však bohužel nevycházely z dobové dokumentace či mapových podkladů a zakládaly se většinou pouze na zprostředkovaných svědectvích občanů či jejich povšechných oznámeních.¹¹⁶

113 Rozkaz MV ČSSR č. 52/1980, Zřízení správy kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti. In: *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 22. 12. 1980 [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rmv_52_1980.pdf.

114 TOMEK, Prokop. XIV. správa SNB: Správa kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti. In: *Paměť a dějiny*, č. 2. Praha: ÚSTR, 2018, s. 64–68.

115 Rozkaz N XIV. správy SNB č. 7/1982, Organizační řád správy kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti ze dne 31. března 1982. In: *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 31. 3. 1982 [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rn_xiv_s_snb_7_1982.pdf.

116 ABS, f. A28, inv. j. 336, porada ministra vnitra ČSSR s náměstkou ministra vnitra ČSSR, čj. TER-00/84, příloha II, důvodová zpráva, s. 1–2.

V červnu 1983 vydal sekretariát FMV, odbor organizace ochranných příprav a obrany, ve věci stanovisko, dle něž bylo nezbytné odstranit dosavadní roztržitost při pátrání a celou problematiku centralizovat na jednom pracovišti. Pokud se jím měla stát XIV. správa SNB, vyžadovalo to do konce roku navýšit její stavy o pět funkčních míst a doplnit její organizační řád o novou oblast činnosti a o systém předávání poznatků a signálů o úkrytech ze strany federálních útvarů a krajských správ SNB.¹¹⁷ XIV. správa měla všechny předpoklady stát se zastřešujícím útvarem pro nastartování další vlny pátrání po nacistických depotech. Disponovala potřebnou speciální technikou a odborníky, zejména pyrotechniky a potápěči pyrotechniky. Dalším podpůrným argumentem se stal předpoklad, že ukryté předměty, a to zejména zbraně, trhavin a munice, mohly být po nalezení prostředkem k páchání zvláště nebezpečné trestné činnosti, za jakou se považoval teror, diverze a záškodnictví.¹¹⁸ XIV. správa měla v rámci svého Útvary zvláštního určení (od roku 1985 odboru) jak požadované specialisty,¹¹⁹ tak ve své struktuře i operativně pátrací odbor (OPO), který prováděl na území ČSSR a omezeně i v kapitalistické a rozvojové cizině kontrarozvědnou činnost za pomoci sítě tajných spolupracovníků. Jen v roce 1984 se na pátrání po nacistických úkrytech podílelo deset příslušníků OPO.¹²⁰ OPO XIV. správy přebral dle návrhu na převzetí kompetencí¹²¹ k hledacím pracím rozpracování celé problematiky od sekretariátu FMV a ostatních centrálních správ, včetně technického vybavení (SIR radar) a smlouvy o spolupráci s národním podnikem Geindustria, který se specializoval na provádění geologického průzkumu. Nové pracoviště mělo být dovybaveno univerzálními detektory kovových předmětů a dopravními prostředky a složení XIV. správy bylo doplněno o některé bývalé členy Riplova týmu s detailní znalostí dřívějšího výcvikového prostoru SS na Neveklovsku u Benešova. Zároveň se u nich požadovala způsobilost k pyrotechnické likvidaci nacistické munice, nástrah a trhavin v předpokládaných úkrytech. AIO II. správy SNB pak předal dne 14. června 1983 XIV. správě oficiální cestou veškeré materiály z akce EVROPA, jež se týkaly problematiky zemních úkrytů. Seznam dokumentů obsahoval celých šedesát položek.¹²²

117 ABS, f. A28, inv. j. 336, stanovisko k návrhu převzetí problematiky do náplně činnosti XIV. správy SNB KPS-SM-0042/OM-1983, v Praze dne 21. 6. 1983, s. 1.

118 ABS, f. A28, inv. j. 336, návrh úvodního slova soudruha I. náměstka MV ČSSR.

119 HANÁČKOVÁ, Lucie. *Útvar zvláštního určení v letech 1981–1985*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií, s. 31–32.

120 HANÁČKOVÁ, Lucie. *XIV. správa Sboru národní bezpečnosti*. Brno, 2017. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií, s. 104.

121 ABS, f. A28, inv. j. 336, věc: Návrh na převzetí problematiky čj. TER-00330/83 ze dne 29. 6. 1983.

122 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, protokol čj. OS-00579/03-2/83, v Praze dne 14. 6. 1983, s. 1–3.

Plné převzetí provádění akce s krycím označením ÚKRYTY však probíhalo ještě v roce 1984,¹²³ kdy XIV. správa práci v této oblasti centralizovala, což samozřejmě nebránilo limitované součinnosti s ostatními součástmi FMV, respektive ČSLA. Organizačně, logisticky a informačně náročné činnosti při vyhledávání nacistických skrýší ani jinou variantu řešení neumožňovaly. V případě na realizaci nejnáročnější akce KOSTEL, probíhající od poloviny listopadu 1983 do konce měsíce května 1984, k tomu přistoupila spolupráce s civilními státními a hospodářskými organizacemi, včetně mezinárodní bezpečnostní kooperace. Gestorem operace byl v tomto případě 5. odbor X. správy SNB, který rozpracovával státněbezpečnostní problematiku náboženských společností, církví a sekt.¹²⁴ Ten zachytil cestou oddělení StB v České Lípě již v roce 1980 signály o úkrytu německého válečného archivu a části zlatého pokladu dominikánského řádu v kostele sv. Vavřince (a dnes i sv. Zdislavy) v Jablonném v Podještědí a nedalekém zámku Lemberk (spojená akce LAMBERK).¹²⁵ Samotná XIV. správa poskytla sedmnáct specialistů ÚZU v oboru pyrotechniky převážně na manuální výkopové práce v podzemí obou objektů. Správa StB Ústí nad Labem zase přispěla organizací vnějšího střežení jedenácti příslušníky VB. K práci se přirozeně používaly minohledačky, radar SIR-7, kompresory, sbíječky atd. Na místě nemohli chybět specialisté na geofyzikální průzkum z n. p. Geoindustria a Uranových dolů. Prováděla se seismografická měření, která při hledání v podzemních katakombách ověřoval (!) přivolaný psychotronik. Na práci se podílela i XI. správa SNB (správa kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky),¹²⁶ která zabezpečila u vědeckého ústavu stavebních hmot Českého vysokého učení technického znaleckou expertizu betonu zakrývajících přístup do některých partií podzemí. Odborníci z Kriminálního ústavu VB pak prováděli antropologickou expertizu k vyhodnocení stáří kosterních pozůstatků z pohřebiště v podzemí kostela sv. Vavřince. Náčelník XIV. správy oslovil cestou odboru pro mezinárodní styky Kanceláře MV ČSSR na začátku března 1984 orgány Ministerstva pro státní bezpečnost NDR (Stasi) s žádostí o vytěžení bývalého československého občana německé národnosti. Ten měl být před svým vysídlením z Jablonného v roce 1945 svědkem prací na úkrytu v zájmových objektech, které na konci války prováděly nacistické speciální ozbrojené složky.¹²⁷

123 FROLÍK, Jan. AKCE KOSTEL aneb kterak Státní bezpečnost ve svatém Vavřinečku poklad hledala a co nakonec našla. *Dějiny a současnost*, 4/1995, s. 29–33.

124 Rozkaz MV ČSSR č. 43/1980 Organizační řád správy kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli. In: *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 21. 11. 1980 [cit. 2020-06-05]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rmv_43_1980.pdf.

125 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, složka dokumentace č. 6, návrh realizace akce KOSTEL sv. č. 21363 ze dne 10. 11. 1983, čj.VN-002878/5-83, s. 1.

126 Rozkaz MV ČSSR č. 41/1980 Organizační řád správy kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky. In: *Ústav pro studium totalitních režimů*. 17. 11. 1980 [cit. 2020-06-05]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rmv_41_1980.pdf.

127 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, složka dokumentace č. 6, věc: Pátrání po písemnostech a cenných předmětech, TER-0203/84, 1. 3. 1984, s. 1.

Podzemí kostela v Jablonném a zámku Lemberka však žádné nacistické archivy či cennosti nevydalo. Akci sice řídily složky StB a aplikovaly se zde kontroverzní psychotronické metody, nicméně uplatnily se zde i mnohé prvky standardně odvedené technické, geologické a kriminalisticko-expertizní práce či materiálového inženýrství. V závěrečném hodnocení neúspěšné akce KOSTEL z července 1984 prokázaly provádějící složky StB překvapivou míru sebekritiky. Podařilo se jim přesně označit nedostatky v bezpečnostní práci, které – mimo jiné – stály i za neúspěchy letitého pátrání v prostoru Štěchovic a které svou povahou patřily do kategorie obecných chyb při operativně-pátrací činnosti. Jednalo se o málo konkrétní rozpracování, a to zejména z hlediska prověření prvotního poznatku, jeho reálnosti i důvěryhodnosti osoby oznamovatele¹²⁸ či svědka. To všechno bylo nutné provést předem, a nikoliv až v průběhu tak složité a nákladné operace, za jakou lze akci KOSTEL považovat. Jinak řečeno, báje o pokladech vynořujících se odkudsi z mlžného neznáma nemohlo zhmotnit největší nasazení pátracího týmu ani aplikace o vědecké poznatky operativních znaleckých zkoumání. Nelze však říci, že v dalším průběhu akce ÚKRYTY se tyto chyby již neopakovaly. Lze to tvrdit o další společné akci X. a XIV. správy SNB (2. oddělení OPO), která proběhla v adventním čase na začátku prosince roku 1984. Tentokrát se pozornost soustředila na kostel sv. Jindřicha a sv. Kunhuty, jinak řečeno na kostel u Jindřišské věže na Novém Městě (Praha 1). Za vším stál příběh jako vystřižený z romanet Jakuba Arbese. Operativní cestou od osoby ve výkonu trestu (!) byl získán poznatek o židovském zlatníkovi ze Starého Města pražského, jenž měl v kostele za neklidných časů druhé světové války ukrýt dvacet sedm cihel slitků zlata, a to za pomoci zdejšího faráře a kostelníka.¹²⁹ Blyštivý drahý kov nemohl přičarovat ani georadar opět přizvané Geoindustrie Praha a lze říci, že prověřování těchto romantických bajek se již na míle vzdalovalo v podstatě racionálnímu pátrání po dokumentech usvědčujících nacistické zločince.

„Dělají-li dva totéž, není to totéž.“ Toto okřídlené rčení platí plně i pro sledované období osmdesátých let, kdy československé bezpečnostní složky přece jen zaznamenaly úspěch, a to zcela bezprecedentní, který naopak vstoupil do dějiny kriminalistiky. Zasloužili se však o něj nikoliv příslušníci StB, nýbrž zkušení policejní pátrači z Federální kriminální ústředny (FKÚ), tedy organizační složky Federální správy VB.¹³⁰ Nejednalo se o nic jiného než o nález relikviáře sv. Maura na západočeském zámku Bečov nad Teplou. Ten je považován za románskou zlatnickou památku z přelomu dvanáctého a třináctého století doslova evropského významu. Případ odstartoval v polovině července 1984 americký občan D. D., který navštívil československý konzulát ve Vídni. Tvrdil, že chce pro klienta žádajícího zůstat v anonymitě

128 Tamtéž, akce KOSTEL – stanovisko k dopisu I. N FMV čj. 00287/84 ze dne 17. 7. 1984, s. 2.

129 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, složka dokumentace č. 9, návrh na prověření RADAREM kostel u Jindřišské věže v Praze – zlato, v Praze dne 9. 8. 1984, s. 1.

130 KVAPILOVÁ, Iva. Organizační vývoj SNB v 80. letech se zaměřením na jeho veřejnobezpečnostní složku. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek 6/2009*. Praha: ABS, 2009, s. 35–116.

vyhledat ukrytou starožitnost na místě v ČSSR, o němž má informace pouze on. D. D. v letech 1984 a 1985 několikrát navštívil Prahu a jednal s našimi státními orgány o vyzvednutí předmětu s tím, že československá strana měla obdržet určitou částku z jeho prodeje v zahraničí jako odměnu za poskytnutou technickou a organizační pomoc.¹³¹ Pod legendou se jednání účastnili i příslušníci tříčlenného týmu STAROŽITNOST ze 4. odboru FKÚ. Ač se ve věci nejednalo o podezření z trestné činnosti, zahájil tým s naprostým minimem informací pátrání po bližší neidentifikované věci. Kombinace metod kriminální služby a pečlivého archivního kunsthistorického studia nakonec přinesla ovoce. Potvrdila se operativně pátrací verze, která za vlastníky relikviáře určila členy šlechtického rodu Beaufort-Spontin, kteří ve třicátých letech projevíli sympatie k nacionálněsocialistickému hnutí.¹³² Ti pak relikviář sv. Maura ukryli v hradní kapli na Bečově před svým odsunem z poválečné ČSR a prostřednictvím Američana D. D. toužili rodový majetek získat zpět. Pátrači z FKÚ památku neocenitelné hodnoty pro československý stát zachránili, když ji bez součinnosti s americkou stranou vyzvedli dne 5. listopadu 1985.

Souběžně probíhaly organizační změny na FMV, které výrazně poznamenaly závěrečnou fázi pátrání po nacistických skrýších z dob druhé světové války. Činnost XIV. správy SNB byla ukončena v listopadu 1985. V lednu 1986 převzala veškeré dokumenty objektového svazku ÚKRYTY II. správa SNB¹³³ a již v červnu téhož roku navrhla jeho uložení do archivu.¹³⁴ Vedení kontrarozvědky konstatovalo, že přes značné pracovní nasazení nedošlo k odhalení žádného agenta nelegála ani se nepodařilo nalézt jakékoliv místo předpokládaného zemního úkrytu. Proto rozhodlo o ukončení rozpracování obou souvisejících akcí EVROPA a ÚKRYTY. Z hlediska pátrání po nacistických materiálech vedení II. správy konstatovalo, že se jedná o komplexní a velmi náročnou činnost, kterou navíc komplikovala technická nevybavenost jednotlivých součástí bezpečnostního aparátu. Za všechny uvedme v tomto ohledu dva do očí zvláště bijící příklady. V říjnu roku 1984 konstatoval náčelník XIV. správy plukovník Zdeněk Němec, že útvar centrálně soustřeďující práci v problematice nedisponuje technikou na odklizení zeminy. Proto žádal pro pátrání po bednách údajně zakopaných německými ozbrojenými silami v katastru obce Frymburk o zapůjčení autobagru od 15. brigády Pohraniční stráže České Budějovice.¹³⁵ Stejně kuriózně působí žádost o pyrotechnickou asistenci Správy VKR Západního

131 KLVAŇA, Karel. Relikviář sv. Maura – legenda a skutečnost. In: *Kriminalistický sborník*, č. 8. Praha, 1992, s. 319–327.

132 JEDLIČKA, Ivan Milan. *Nález století: zvláštní operace AX 85*. Praha: Adonai, 2002, s. 191.

133 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 2, protokol čj. 002/86 ze dne 7. 1. 1986, s. 1.

134 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část sv. č. 1, návrh na uložení akce ÚKRYTY reg. č. 28514 do archivu MV ze dne 19. 6. 1986.

135 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, složka dokumentace č. 8, věc: Žádost o zapůjčení autobagru od PS čj. TER-0891/84 ze dne 9. října 1984, s. 1–2.

vojenského okruhu z června 1985. Orgány vojenské kontrarozvědky tuto žádost vznesly na náčelníka XIV. správy s tím, že potřebují tuto součinnost ve VVP Jince pro pátrání v akci VRCH.¹³⁶

Takto – nutno poznamenat, že velmi rozpačitě – končilo předlistopadové úsilí československých bezpečnostních složek o vypátrání nacistických materiálů, jež bylo zahájeno ihned po odeznění posledních výstřelů druhé světové války. Jeho poslední dějství se nemohlo odehrát nikde jinde než v prostoru Štěchovic a Hradištka. Jedná se o nejasnostmi a rozporuplnými informacemi obestřenou operaci PANAMA TYRES,¹³⁷ která probíhala v lokalitě Medníku od září do konce přelomového roku 1989. Iniciativa měla vzejít z prostředí kolem tehdejšího generálního tajemníka ÚV KSČ. Při zemních pracích údajně umírali členové pátracího týmu, což měl doplňovat zájem a aktivity nepřátelských zpravodajských služeb. Kromě těchto neověřených údajů je však jisté, že tentokrát hledání v terénu silně podpořila i ČSLA, konkrétně příslušníci 22. výsadkové brigády z Prostějova.¹³⁸

Závěrem

Pátrání po nacistických materiálech a jejich skrýších z doby druhé světové války představuje podnětnou a zároveň ne příliš probádanou kapitolu našich poválečných dějin. Svou podstatou se totiž jedná o tematiku, která je bohužel až příliš často náplní spíše literárního bulváru než seriózního bádání. Jan Frolík k tomu výstižně poznamenal: *Jednu věc nelze přehlédnout: hledání pokladů vždy začíná jako pátrání po nacistických písemnostech (tzv. archivech), případně skladech a úkrytech zbraní a výbušnin, a pak se jaksi zákonitě změní v hledání pokladů, posléze už nejenom nacistických. A někdy byl původní záměr úplně jiný.*¹³⁹ Na druhé straně se však jednalo o činnost československého bezpečnostního aparátu, která nezůstala stranou obecného rámce, v němž po roce 1945 fungoval. Debakl československých policejních a zpravodajských služeb na začátku roku 1946 u Štěchovic se stal po únorových událostech 1948 jednou ze záminek pro trestní perzekuce vybraných vedoucích funkcionářů (Bedřich Reicin, Josef Mirovský). Bývalý ministra vnitra Rudolf Barák chtěl

136 ABS, sb. XI, arch. č. OBJ. 1084 MV ÚKRYTY, část. sv. č. 2, věc: Žádost o pyrotechnickou asistenci čj. 02/1-210 ze dne 17. 6. 1985.

137 Autor po konzultaci s pracovníky ABS dospěl k závěru, že po uložení objektového svazku ÚKRYTY již žádný další objektový svazek II. správa SNB nezaložila, takže ve věci nemohly probíhat žádné zásadní pátrací práce. Problematiku pátrání po úkrytech převzala od zrušené XIV. správy SNB 2. oddělení 7. odboru II. správy, které se v rámci hlavní agendy zabývalo mj. emigranty a navrátilci a problematiku úkrytů rozpracovávalo zřejmě v souvislosti s vysídlenými Němci.

138 BÍLEK, Jiří. *Ve vzduchu, na zemi i ve vodě: historie a současnost výsadkového vojska a vzdušných průzkumných jednotek československé armády a Armády České republiky*. Praha, MO ČR – PIC MO, 2009, s. 95.

139 FROLÍK, Jan, ref. 123, s. 30.

zase legendy kolem štěchovického archivu využít v době pražského jara pro svou právní, stranickou a občanskou rehabilitaci. V osmdesátých letech pak problematika potenciálních uložišť nebezpečných třaskavin a munice splývala s otázkou boje proti dobově chápanému politickému terorismu. Stejně tak však není správná představa o nudících se příslušnících komunistické tajné policie, kteří v přestávkách mezi pronásledováním politických oponentů mařili čas a prostředky československého státu romantickým pátráním po zlatých pokladech. Pomineme-li v podání StB diskutabilní operativně-pátrací činnost či využití psychotroniky, věnovali se hledání nacistických dokumentů specialisté pyrotechnici, potápěči, soudní znalci z různých oborů kriminalistiky, geologové, důlní inženýři či odborníci ve stavebnictví, a to s použitím těžké techniky na zemní práci a v neposlední řadě s obrovským objemem práce manuální. Nicméně komplexní plošné výsledky nepřicházely.

Kde hledat hlavní důvod? Pátrání po nacistických úkrytech se nikdy nestalo centrálně řízenou a koordinovanou aktivitou celého bezpečnostního aparátu včetně československé armády. Pokusy o centralizaci celé problematiky nebyly přes krátkodobé náběhy v šedesátých a osmdesátých letech úspěšné. Dominantním činitelem se v tomto ohledu stal onen tolikrát zmiňovaný štěchovický syndrom, kdy se pátrací aktivity bezpečnostních složek trvale soustředily pouze na prostor bývalé ženijní školy SS v Hradištku, respektive středočeské Benešovsko. Na ostatních částech československého teritoria se hledalo v krátkých intervalech sice urputně, nicméně nesystematicky, nárazově a často dle místních podmínek bez ohledu na celostátní perspektivu (zejména v kontextu již zmiňované nacistické akce ARLZ z let 1944 a 1945). V neposlední řadě štěchovická legenda přežila i rok 1989 a stala se poté folklórním ornamentem svobodného československého a poté i českého mediálního prostoru. Nejedná se pouze o dnes již „legendární“ soubor o nalezení nacistického pokladu mezi dobře známým Helmutem Gaenselem a jeho vytrvalým domácím protějškem Josefem Mužíkem. V listopadu 2009¹⁴⁰ česká Bezpečnostní informační služba oficiálně přiznala, že v době po svém vzniku (1992) okolo Štěchovic s pomocí armádní vrtulníku po úkrytech pátrala a snažila se zamezit aktivitám cizích zpravodajských služeb v tomto mýtu a tajemstvím opředěném kraji. To však již časově i věcně přesahuje rámec předkládaného příspěvku.

140 BIS se zajímala o Štěchovický poklad. In: *Novinky.cz* [online]. 8. 11. 2009 [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/bis-se-zajimala-o-stechovicky-poklad-40241433>.